

The Project Gutenberg eBook of Tuomo sedän tupa, by Harriet Beecher Stowe and Maikki Friberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tuomo sedän tupa

Author: Harriet Beecher Stowe
Editor: Maikki Friberg

Release date: July 30, 2005 [EBook #16393]
Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

Credits: Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed
Proofreaders Europe.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TUOMO SEDÄN TUPA ***

Harriet Beecher-Stowe'n

TUOMO SEDÄN TUPA.

Nuorisolle mukaili Maikki Friberg.

**Ensimmäisen kerran julkaissut
Weilin & Göös'in Osakeyhtiö 1893.**

Esipuhe.

Nuori lukijani! Varmaankin olet kuullut puhuttavan neekereistä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa. Neekerit ovat, kuten tiedät, kotoisin Afrikasta, mutta kun Amerikassa tarvittiin työvoimia, tuotiin heitä sinne joukottain suurilla laivoilla. Mutta, sanonet, miksi eivät amerikalaiset itse tehneet työtään? He eivät kestäneet kuumaa ilmanalaa, eikä heitä muutenkaan ollut kyllin. Varsinkin oli Yhdysvaltain etelä-osassa n. k. Etelävaltioissa suuri työväenpuute, siellä kun oli laajat riisi-, sokeri- ja puuvillaviljelykset. Ja siksi neekerit paraasta päästä sijoitettiin sinne.

Työ ei suinkaan ole mitään pahaa. Kotona näet isäsi ja äitisi tekevän työtä aamusta iltaan ja kun kasvat isoksi, rupeat sinä myöskin harjoittamaan jotakin tointa. Työllä me ansaitsemme ruokamme ja vaattemme, työmme hedelmillä voimme auttaa ihmisiä, jotka ovat hädässä ja puutteessa. Mutta neekereistä ei tehtykään tällaisia työmiehiä. He eivät koskaan saaneet penniäkään työstään, eivät itse saaneet valita toimintaansa, eivätkä saaneet mennä, mihinkä tahtoivat. He joutuivat kokonaan isäntiensä omaisuudeksi, herrojensa orjiksi. Ja nämä saivat heitä ostaa, myydä ja vaihtaa aivan niinkuin meillä menetellään hevosien ja lehmien kanssa.

Jos joku esim. meidän maassa tekee toiselle pahaa, joutuu hän siitä edesvastauksen alaiseksi ja saapi rangaistuksen, sillä laki suojelee kaikkia. Mutta Amerikan lait eivät suojanneet neekeriorjia; näitä raukkoja saivat isännät mielin määrin kurittaa ja ruoskia. Väliin heitä piiskattiin niin, että tulivat viallisiksi, jopa menettivät henkensäkin. Kun orjaparit sitten epätoivossaan koettivat paeta, ajettiin heitä mitä julmimmalla tavalla takaa. Oli oikein erityisiä verikoiria tätä varten. Ehtimiseen nähtiin sanomalehdissä ilmoituksia karanneista orjista, joiden omistajat lupasivat suuret summat sille, joka saattaisi heidän "omaisuutensa" joko elävänä tahi kuolleena takaisin. Laissa oli sakon uhalla kiven kovaan kielletty auttamasta karanneita orjia.

Mutta kuinka se on mahdollista, arvelet, että ihmiset voivat olla niin kovia ja armottomia lähimmäisilleen? Niin, se on tavallaan kylläkin kummallista, mutta juuri tässä parhaiten näkyykin orjuuden kirous. Se piti monta miljoonaa ihmistä eläinten kannalla ja teki heidän isännistään itsekkäitä ja kovasydämmisiä tyranneja. Heidän mielestään orjat olivat vaan jonkinmoisia koneita, joidenka avulla he hankkivat itselleen rikkauksia. He tottuivat vähitellen julmuuteen aivan niinkuin me totumme talven pakkaseen. Monen mielestä eivät neekerit olleetkaan oikeita ihmisiä. Heidän täytyi rautateillä ajaa eläinvaunuissa ja kirkossa istua eri penkeissä.

Oli niitä kuitenkin jalojakin ihmisiä, jotka koko sydämmestään paheksivat orjuutta ja koettivat kaikin tavoin lieventää orjiensa tilaa. Sellainen oli muun muassa eräs lempeäluontoinen ja viisas rouva, nimeltä Harriet Beecher-Stowe. Hän kärsi sanomattomasti nähdessään ja kuullessaan sitä julmuutta, jota orjat joka päivä hänen rakkaassa isänmaassaan saivat kokea. Se oli hänestä niin hirvittävä häpeä, niin kauhea mätähaava vapaassa Amerikassa. Viimein hän ryhtyi kirjoittamaan erästä kirjaa, jolle antoi nimen "Tuomo Sedän tupa". Siinä hän otti kuvatakseen niitä surkeuksia, joita hän monta kertaa oli itkenyt, joiden takia hän monta yötä oli valvonut.

Kirja herätti heti ääretöntä huomiota. Toiset sitä ylistivät pilviin saakka, toiset taas moittivat. Mutta kaikki sitä lukivat, kaikki siitä puhuivat. Orjuuden vastustajien luku kasvoi päivä päivältä ja orjien vapauttamista ruvettiin puuhaamaan monessa piirissä. Mutta etelävaltiot panivat vastaan. Siellä mahtavat herrat suurine puuvilla-istutuksineen eivät sanoneet voivansa tulla toimeen ilman tätä laitosta. Kun asiasta ensin kiisteltiin kauvan aikaa sanomalehdissä ja suurissa kokouksissa, syttyi viimein ankara sota pohjois- ja etelävaltioiden välillä. Se nielasi paljon ihmisiä, paljon rahaa, mutta pohjoisvaltiot saivat kuitenkin viimein voiton ja orjat vapautettiin. Nyt ei Amerikassa ole ainoatakaan orjaa enään. Mustia ihmisiä, neekerejä kyllä vieläkin on, mutta heillä on samat oikeudet kuin muillakin, saavat liikkua vapaasti, minne tahtovat.

Siitä on jo päälle 40 vuoden kun "Tuomo Sedän tupa" ensin ilmestyi englannin kielellä. Se on sittemmin käännetty monelle kymmenelle kielelle ja levinnyt ympäri Euroopan, jopa tunkeunut Aasiaankin. Tästä on varmaankin opettajasi joskus puhunut. Ehkäpä hän myöskin on kertonut, että suomenkielelläkin on ilmestynyt eräs lyhyempi "Tuomo Sedän tupa" lapsia varten. Kentiesi sinä silloin olet mennyt joko lainakirjastoon tahi kirjakauppaan sitä kysymään saadaksesi myöskin lukea tätä merkillistä kirjaa. Mutta nolona olet palannut, sillä siellä vastattiin, että se jo aikoja sitten oli loppuunmyyty.

Tässä se nyt uudestaan esitetään suomalaisia lapsia varten ja tarjoutuu sinulle luettavaksi. Omin silmin saat tässä tutustua orjaraukkojen kurjuuteen. Herättäköön se sinua näkemään vääryyksiä maailmassa ja taistelemaan totuuden ja hyvyyden puolesta.

Helsingissä Heinäkuussa 1893.

M. F.

TUOMO SEDÄN TUPA.

Tuomo setä.

Pienessä kaupungissa Kentuckyn valtiossa istui eräänä helmikuun päivänä kaksi herrasmiestä vakavasti keskustellen. Huone, missä olivat, oli hienosti sisustettu ja heidän edessään oleva pöytä oli täynnä viinipulloja ja muita virvokkeita.

Toinen herroista oli lyhytkasvuinen ja lihava. Hänen kasvojensa ilme oli röyhkeä ja halpamainen ja koko hänen käyttöksensä osoitti sellaista henkilöä, joka ei ole saanut minkäänlaisista sivistystä, mutta joka kuitenkin tahtoo olla ylinnä joka paikassa. Hänen pukunsakin oli sentapainen, loistava ja huomiota herättävä. Suureen ruususolmuun sidottu kaulaliinansa oli punaisen ja sinisen kirjava, liivit hohtavan punaiset ja lihavat kädet täynnä sormuksia. Raskaat kiiltävät kellonvitjat, joihin oli kiinnitetty kaikenlaisia leluja, riippuivat alas aina vatsalle asti. Ne näyttivät olevan omistajansa ylpeyden esineenä, sillä keskustellessaan hän niitä ehtimiseen hypisteli ja kilisteli. Hänen puheensa oli hyvin karkealuontoista ja sitä hän sitten vielä höysti raoilla sanoilla ja kirouksilla.

Toinen herroista oli sitä vastoin kaikesta päättäen sivistynyt henkilö, vaikka huolihuntu par'aikaa peitti hänen kasvonsa ja teki koko muodon sangen synkäksi. Hän kääntyi vieraaseensa päin ja sanoi vakuuttavalla äänellä:

"Kuten jo olen kertonut teille, herra Haley, on Tuomo varsin erinomainen palvelija. Hän hoitaa koko taloni, on tarkka kuin puntari, aina rehellinen, aina luotettava."

"Tarkoitatte kai, herra Shelby, niin rehellinen kuin neekeri voipi olla", keskeytti lihava Haley, viinilasiaan kallistellen.

"En todellakaan. Tuomo on ehdottomasti rehellinen, sillä hän on hurskas ja jumalinen."

"Niin, hurskaus sopii varsin hyvin neekerille ja lisää suuresti hänen arvoaan, kun se vaan on todellista laatua. Minullakin oli kerran sellainen orja, jonka puheita totta puhuen kuunteli kuin papin saarnaa. Ja päälle päätteeksi ansaitsin 600 dollaria[1] myydessäni hänet." Tätä kertoessa loistivat herra Hалеyn kasvot.

"Voitte olla vakuutettu siitä, että Tuomon hurskaus on sitä oikeata lajia. Olen häntä monesti koetellut. Kerrankin lähetin hänet tuonne lähikaupunkiin noutamaan minulle 500 dollaria. Vaikka, kuten nyt perästäpäin olen saanut kuulla, muutamat veijarit kehoittivat häntä pistämään rahat omaan taskuunsa ja pakenemaan Kanadaan, palasi hän määrättyllä hetkellä ja toi minulle koko summan. En suinkaan mielelläni hänestä eroa, mutta koska nyt juuri satun olemaan suuressa rahapulassa, kehoitan Teitä ottamaan Tuomon velkani maksuksi."

"Ihan mahdotonta", intti herra Haley, "mutta jos Teillä olisi joku poika tahi tyttö vielä Tuomon keralla antaa, niin sitten voisi asia käydä päinsä."

Samassa avautui ovi ja nelivuotias poikanen sekarotua astui huoneeseen. Lapsi näytti erinomaisen herttaiselta. Mustat silkkipehmeät kiharat ympäröivät hänen pyöreitä kasvojaan. Tummat, suuret silmät katselivat uteliaasti ja samassa iloisesti huoneessa olijoita ja poskiin muodostuivat pienet kuopat niin pian kuin suu vetäysi hymyyn. Pienokaisen varma käytös ja rohkea läheneminen osotti, että hän ennenkin oli käynyt isäntänsä huoneessa.

"Kas Harry", huusi herra Shelby, "tule tänne, niin annan sinulle rusinatertun."

Harry riensi sitä ihastuksella ottamaan. "Ja nyt", lisäsi herra Shelby silitellen Harryn päätä, "voit näyttää tälle vieraalle, kuinka sinä osaat laulaa ja tanssia."

Poika alkoi heti kirkkaalla, raikkaalla lapsen äänellä erästä omituista neekerilaulua säestäen sitä pään, käsien ja jalkojen liikkeillä, seuraten tarkasti tahtia. "Mainiota", huusi Haley innostuksissaan ja heitti poikaselle appelsiinin.

Kun tämä vieläkin isäntänsä kehoituksesta teki muitakin pikku temppuja, kääntyi Haley yht'äkkiä herra Shelbyn puoleen, taputti häntä olkapäälle ja kuiskasi: "Antakaa minulle tämä poikanen vielä lisää ja kaupпамme on tehty."

"Mutta mitä ihmettä te lapsukaisella tekisitte", kysyi herra Shelby.

"Se on nyt minun salaisuuteni", vastasi Haley. "Mutta kuulkaapas kuitenkin. Minulla on eräs tuttava, joka ostaa somia lapsia, elättää niitä jonkun ajan ja myy sitten hyvästä hinnasta. Rikkaat ihmiset maksavat niistä nähkääs suuret summat, sillä nykyään ovat kauniit palvelijat muodissa. Tuollainen sievä ovenavaaja ja passari antaa koko talolle hienon leiman."

"En minä tahtoisi myydä lasta", sanoi herra Shelby hitaasti. "Minä tiedän, että se saattaisi sydämmen surua pienokaisen äidille, ja sitä en soisi."

"Naisväki on todella hirmuista, kun se pääsee parkumisen alkuun", myönsi Haley. "Minä en puolestani voi sietää heidän kyneleitänsä. Mutta siksi tällaisia asioita onkin varovasti ajettava. Te voisitte esim. lähettää lapsen äidin pois päiväksi pariiksi, ehkäpä viikoksikin ja sillä ajalla kaikki tapahtuisi hiljaisuudessa. Äidin palattua voisi vaimonne sitten antaa hänelle korvarenkaat taikka uuden hameen; varmaan hänen mielensä tällä tavalla vähitellen tyyntyisi."

Herra Shelby pudisti päätään. "En luule sen käyvän päinsä."

"Aivan mainiosti. Te luulette noita mustia elukoita samanlaisiksi kuin valkeita ihmisiä, mutta siinä peräti erehdytte. Mustat voivat kestää vaikka millaista kohtelua, kun heitä vaan vähitellen totuttaa. Eihän niillä voi olla sellaisia tunteita ja toiveita kuin meillä." Sitten rupesi Haley suurella itsetietoisuudella kerskailemaan ammattitaitoansa tällä alalla. Hänen hankkimansa orjaparvet olivat kaikkein parhaat, aina lihavat ja hyvin voivat. Ani harvat menivät hukkaan ja hänen tappionsa olivat suhteellisesti pienet. Tämä oli tietysti seuraus hänen järkevistä menettelystään. Piti silloin tällöin osottaa hiukan inhimillisyyttä ja vaan hätätilassa käyttää piiskaa. Alituisesta ruoskitsemisesta oli näet vaan häviötä, orjat kun sen kautta heikkonivat ja tulivat kivulloisiksi.

Puhuttuaan kauvan aikaa samaan suuntaan ja kiitettyään hyvää sydäntään sekä onnistuneita keinojaan kysäsi hän viimein herra Shelbyltä, mitä tämä oli päättänyt heidän yhteisistä kaupoistaan.

Herra Shelby lupasi tuumia asiata ja neuvotella vaimonsa kanssa, mutta tällaisiin epävarmihin lupauksiin ei Haley

tyytyntyt, vaan vaati pikaista vastausta.

Shelby kehoitti häntä silloin pistäymään uudestaan talossa myöhemmin samana päivänä, jonka jälkeen orjakauppias kumarsi ja läksi.

”Ellen olisi”, sanoi Shelby itseksensä, ”tuon miehen vallassa, olisin jo aikaa syössyt hänet päistikkaa portaita alas. Niin inhottavan itserakas hän on, ja niin vastenmieliseltä tuntuu minusta kaupan hierominen hänen kanssansa. Kyllä velkautuminen on sitä viimeistä.”

Herra Shelby oli hiljainen, hyvänluontoinen mies, joka aina oli kohdellut ympäristöönsä ystävällisesti eikä vaatinut liikoja orjiltaanakaan. Mutta hän oli nyt viime aikoina sekaantunut laveihin yrityksiin, ja hänen raha-asiansa olivat joutuneet sellaiseen epäjärjestykseen, että velkoja ilmoitettiin joka haaralta. Mahtavin ja vaarallisin heistä oli Haley. Hän oli jo monta kertaa kirjallisesti ahdistanut Shelbyä ja oli nyt tullut itse. Shelby oli, kuten hän itsekin myönsi, tykkönään hänen käsissään sillä hetkellä. Ja hän oli tästä sekä murheissaan että nöyryytettynä. Hän oli aina moittinut henkilöitä, jotka myivät orjiaan kuin karjaeläimiä, ja nyt hän itse oli aikeissa menetellä samalla tavalla.

Raskainta hänestä kuitenkin oli ilmoittaa asia vaimolleen, sillä hän tiesi jo edeltäpäin tämän sitä paheksivan.

Rouva Shelby oli hyväsydäminen, mutta ennen kaikkia hurskas ja jumalinen nainen. Hän koetti jokapäiväisessä elämässään toteuttaa kristinopin vaatimuksia ja piti sentähden äidillistä huolta jok’ainoasta palvelijastaan. Hän koetti opettaa heitä hyviin tapoihin ja velvollisuuksien täyttämiseen, kehittää heidän henkisiä kykyjään ja taipumuksiaan ja valvoi alituisesti heidän parastaan.

Rakkain kaikista hänen palvelijoistaan oli pikku Harryn äiti Elisa. Tämä oli ollut rouva Shelbyn luona aina pikku tytöstä ja nauttinut mitä huolellisinta hoitoa. Heidän välinsä muistutti enemmän äitiä ja tytärtä kuin emäntää ja palvelijaa. Elisa olikin erittäin miellyttävä olento; kasvot säännöllisen kauniit, käytös pehmeän sulava ja ääni täynnä vienoutta ja sointuisuutta. Hänen ihoväriinsä oli niinkuin pikku Harrynkin melkein valkea. Emännän valvova silmä oli pelastanut hänet niistä vaaroista ja kiusauksista, jotka muuten niin usein uhkaavat kauniita orjatyttöjä. Täysi-ikäiseksi tultuaan oli hän joutunut naimisiin kelpo miehen kanssa naapuritalosta ja eli nyt onnellisena ja rakastettuna. Hänen miehensä kävi häntä tervehtimässä niin usein kuin aika myönsi, ja pikku Harry oli hänen ilonsa ja ylpeytensä.

Illalla oli herra Shelbyn kertominen vaimolleen Haleyn käynnistä ja heidän yhteisistä sopimuksistaan. Kuten hän jo edeltäpäin oli arvannut, pani rouva Shelby tämän äärettömän pahaksi, eikä edes alussa oikein ottanut uskoakseen koko asiaa. Hänestä tuntui ihan mahdottomalta, että oma rakas miehensä antautuisi kauppoihin tuollaisten orjakauppiaiden kanssa, joita rouva Shelby hamasta lapsuudestaan oli oppinut inhoamaan.

Hän tiedusteli kiihkeästi syytä miehensä hämmästyttävään päätökseen, sillä kuten moni muukin rouva ei hän tietänyt mitään miehensä asioista ja rahapulasta.

Mies selitteli hänelle silloin nykyisen ahtaan asemansa lisäten, että hänen joko täytyi myydä pari orjaa tahi luovuttaa koko omaisuutensa velkojilleen.

”Mutta miksi”, kysyi rouva Shelby, ”olet juuri valinnut Tuomon ja Elisan pojan. Onhan Tuomo niin uskollinen, niin meihin kiintynyt, että hän varmaankin olisi valmis antamaan henkensä meidän edestämme. Ja olemmehan jo monta kertaa noin puoleksi luvanneet antaa hänelle vapauden. Entä tuo pieni Harry, Elisa-paran sydänpöytä. Mitä äiti rukka ajatteleekaan meistä, kun olemme valmiit aineellisen voiton takia riistämään lapsen hänen sylistään. Monasti olen puhunut Elisalle hänen äidinvelvollisuuksistaan ja terottanut hänen mieleensä, ett’ei ole hellempää suhdetta kuin äidin ja lapsen. Minä olen kehoittanut häntä alituisesti seuraamaan lastansa, rukoilemaan sen puolesta ja antamaan sille kristillisen kasvatuksen. Mutta eihän nämä puheet merkitse mitään, kun nyt myymme lapsen jumalattomalle miehelle, jonka luona se luultavasti tarveltyy sekä ruumiin että hengen puolesta. Emmehän silloin ensinkään seuraa antamiamme neuvoja.”

Herra Shelbyn täytyi sydämessään myöntää vaimonsa olevan oikeassa, mutta hän tekeytyi väliäpitämättömäksi ja koetti puolustella itseään. Miksikä hän oli muita moitittavampi? He myivät ja vaihtelivat orjiaan ehtimiseen ja hän teki sen nyt ensikerran suuressa ahdingossaan. Tuomon ja Harryn hän oli valinnut siitä syystä, että olivat tuottavimmat, vai olisiko sitten parempi myydä kaikki tyyni?

Mutta rouva Shelby ei vaan voinut tyyntyä. Hän pyysi ja rukoili miestänsä peruuttamaan kaupan sekä tarjosi kultakelloansa ja vähiä koristeitaan velan suorittamiseksi.

Herra Shelby vakuutti kuitenkin, että purkaminen nyt oli myöhäistä, sillä kauppakirja oli jo allekirjoitettu ja Haleyn käsissä, josta ei hevin päässyt irti.

Tämä tieto masensi kerrassaan rouva Shelbyn; hän istuutui tuolille, pää vaipui kättä vasten ja syvät huokaukset nousivat hänen rinnastaan.

”Niin, tämä on tosiaankin Jumalan rangaistus. Hän tahtoo näyttää meille orjuuden kirouksen; hän tahtoo osoittaa, kuinka se tarvelee sekä orjan että isännän. Sillä minä tiedän että orjien pitäminen on synti; jo nuorena tyttönä sitä paheksin ja vielä selvemmäksi asia on käynyt minulle nyt. Ystävällisyydellä, huolenpidolla ja hellyydellä olen luullut voivani auttaa orjiani ja huojentaa heidän kuormaansa...”

”Pelkkää pettymystä! Mitäpä minä voisin niinkauvan, kuin ei lakimme ota heitä turviinsa, vaan käsittelee heitä kuin kauppatavaraa. Parhaankin isännän kuollessa tahi köyhtyessä heitä myydään niinkuin muutakin irtaimistoa.” Rouva Shelby ääni väräsi mielenliikutuksesta ja katkerat kyyneleet vierivät hänen poskillensa.

”Sinun surusi kaivelee minua suuresti, rakas vaimoni”, sanoi vihdoinkin herra Shelby, ”mutta jos sinä tuntisit Haleyn, niinkuin minä, ymmärtäisit, ett’en vähemmällä voinut päästä hänen kouristaan. Hänessä ei ole rahtuakaan sääliä; hän

olisi valmis myymään oman äitinsä, jos vaan sen kautta luulisi hyötyvänsä. Huomen aamuna hän jo tahtoo viedä omaisuutensa täältä ja siksi aion ratsastaa pois koko päiväksi, sillä en kestä nähdä Tuomon kasvoja ja surullisia silmäyksiä. Saman neuvon antaisin sinulle. Mene sinäkin jonnekin ja ota Elisa mukaasi.”

”En, sitä en tee milloinkaan”, sanoi rouva Shelby kiivaasti, ”siten osottaisin hyväksyväni tätä julmaa kauppaa ja olisin avulias sen toimeen panossa. Minä tahdon mennä Tuomon luo, puhua hänen kanssansa ja lohduttaa häntä. Hänen pitää tuntea emäntänsä mielenlaadun. Mitä Elisaaan tulee, en uskalla ajatellaakaan hänen suruansa.”

Herra ja rouva Shelby eivät aavistaneetkaan, että eräs henkilö oli kuullut koko heidän keskustelunsa.

Orjakauppiaan käynti talossa oli herättänyt Elisassa levottomuutta. Hän oli kulkiessaan isäntänsä avonaisen oven ohi aamupuolella mielestään kuullut Haleighn puhuvan hänen pikku pojastaan.

Koko päivän oli tuo ajatus vaivannut häntä ja kalvanut hänen mieltään. Olisiko todella sellaiset kauheat asiat tekeillä ja millä tavalla hän saisi varmuutta. Hajamielisesti ja takaperin hän oli suorittanut tehtävänsä pitkin päivää tuumiessaan näitä kysymyksiä edestakaisin.

Kiihkeässä mielentilassaan ei hän iltasellakaan voinut mennä levolle, vaan pistäysi pieneen käytävään, joka erotti hänen huoneensa isäntäväen makuukamarista. Siellä hän seisoj vavisten korva ohutta seinää vasten ja kuuli jok’ikisen sanan, jonka isäntä ja emäntä illan kuluessa olivat vaihtaneet.

Posket kalpenivat, koko ruumis jähmettyi ja herttaisille kasvoille ilmestyi kova piirre. Hän oli tehnyt päätöksensä ja hiipi nyt hiljaa pieneen kammioonsa, missä oli niin monta rauhallista ja onnellista hetkeä viettänyt. Tuolla oli ikkuna, jonka ääressä hän oli istunut ompelunsa kanssa tyytyväisesti hyräillen, tuolla pieni hylly täynnä emännän antamia kirjoja ja muita pikku kaluja, joita oli saanut jouluiksi. Niin, tämä oli tähän asti ollut hänen turvapaikkansa ja pieni maailmansa.

Mutta nurkassa pienellä vuoteella nukkui hänen Harrynsä viattomuuden unta, suu puoli avoinna, kiharat hajallaan ja kätöset hervottomina peitteen päällä. Äiti kumartui vuoteen yli ja kuiskasi:

”Oma armahin lapseni, he ovat myyneet sinut, mutta äitisi on sinut pelastava.”

Ei ainoakaan kyynel valunut hänen poskelleen, sillä tällaisen surun kohdatessa silmä ei itke, sydän vaan vuotaa näkymättömiä veripisaroiita.

Elisa otti lyijykynän ja kirjoitti kiireesti: ”Oi rakkahin emäntäni, älkää ajatelko paha minusta, älkää liioin kutsuko minua kiittämättömäksi! Olen kuullut koko teidän illallisen keskustelunne ja koetan nyt pelastaa poikani. Ettehän moiti minua siitä? Jumala teitä siunatkoon ja palkitkoon teidän hyvyytenne!”

Käännettyään tämän paperilipun kokoon meni hän piironkinsa laatikosta ottamaan vaatteita pikku pojalleen ja niin hellä on äidin sydän, ett’ei se edes tällaisenakaan kauhun hetkenä unohda ottaa vähän lelujakin armahansa huviksi. Kaikki nämät tavarat hän sitten kääri niistimeensä ja kiinnitti sen vyötärilleen. Nyt tuli pienokaista herättää. Kun tämä viimeinkin avasi silmänsä ja näki äitinsä matkapuvussa, kysyi hän häntä vakavasti katsellen:

”Minne menet, äiti?”

Äiti nojautui hänen ylitsensä ja sanoi matalalla äänellä: ”Hiljaa, Harryseni, et saa puhua ääneen. Paha mies aikoo ottaa Harryn ja kantaa hänet pois pimeässä, mutta äiti ei salli sitä. Äiti aikoo pukea sydänkäpynsä päälle lakin ja takin ja juosta kauvas pois hänen kanssaan, ett’ei paha mies saa kiinni.”

Lapsi ymmärsi, että oli jotakin vakavaa tekeillä ja pysyi aivan äänetönnä äidin valmistellessa matkaa varten. Kun pienet varustukset oli tehty, nosti hän pojan käsivarrelleen ja hiipi hiljaa kuin varjo ulos pimeään yöhön. Ilma oli kylmä, taivas tähdissä, ja äiti kietoi pienokaisensa huiviin puristaen häntä lujasti rintaansa vasten.

Tie oli tuttu ja muutaman minuutin kuluttua he saapuivat Tuomo sedän tuvalle. Täällä Elisa pysähtyi ja naputti hiljaa ikkunaruudulle.

Mutta ennenkuin seuraamme häntä sisään, voimme ensin tutustua tuvan asukkaisiin ja heidän jokapäiväiseen elämäänsä.

II.

Tuomon eli Tuomo sedän, joksi häntä tavallisesti nimitettiin, tupa oli pieni puurakennus herraskartanon läheisyydessä. Tuvan edustalla oli vähäinen puutarha, jossa aina kesäisin rehotti kukkia, hyötymansikoita, vattuja ja vihanneksia. Toimielias käsi oli paitsi sitä tuvan etupuolelle istuttanut köynnöskasvia, jotka kiipesivät pitkin huoneen seinää ja milt’eivät peittäneet sitä tykkäänään.

Aikaisemmin samana päivänä, jota edellisessä on kuvattu, istuivat kaikki tuvan asukkaat koossa: Tuomo setä, hänen vaimonsa Chloe täti ja kolme villapäistä lasta, joista nuorin juuri parhaallaan harjoitteli kävelytaitoa. Vähä väliä hän nousi jaloilleen ja kompastui jälleen veljiensä suureksi huviksi.

Chloe täti, joka oli herraskartanon paras keittäjä, oli juuri hiljattain päässyt illallistoimistaan sieltä ja kiirehti nyt valmistamaan omalle rakkaalle ukolleen ehtoollisruokaa. Hän seisoj toimeliaana lieden ääressä paistaen jotakin paistinpannussa ja raotti vähä väliä kattilan kantta, jossa varmaankin hajusta päättäen kiehui jotakin oikein maukasta.

Chloe täti tiesi olevansa taitavin keittäjä koko lähiseudulla ja tämä pani hänen tummat kasvonsa ilosta ja

tyytyväisyydestä hohtamaan. Ei kukaan osannut valmistaa sellaisia maissikakkuja tahi panna toimeen niin komeita puolipäiviä, kuin hän. Vieraiden tulo kartanoon olikin hänestä oikea riemuhetki, sillä nyt hän taas sai ponnistaa voimiaan ja näyttää keittotaitonsa tuloksia. Ja kun vieraat sitten kiittelivät putinkia, kysyivät sen tekijää ja ottivat sitä kahdesti jopa kolmastikin, ei Chloe täti pyytänyt parempaa palkintoa. Hänen sydämensä sykki riemusta sitä ovenraosta kuullessaan.

Pienen pöydän ääressä, joka jo illallista varten oli peitetty valkealla liinalla, istui perheen isäntä, Tuomo setä, herra Shelbyn paras työmies. Koska hän on koko kertomuksen päähenkilö, on syytä katsella häntä vähän tarkemmin. Hän on isokasvuinen ja harteava mies. Kasvot ovat Afrikan neekerin, väri tumma ja tukka villainen, mutta näissä mustissa kasvoissa kuvastuu niin paljon viisautta ja jaloutta, arvokkaisuutta ja nöyryyttä, ett'ei niitä kerran nähtyään unhota.

Hän istui tänä iltahetkenä rihvelitaulu edessään ja muodosteli suurella, kirjoitukseen tottumattomalla kädellään hitaasti kirjaimia. Hänen isäntänsä kolmetoista-vuotias vilkas poika, nimeltä Yrjö, toimitti opettajanvirkaa ja teki tuon tuostakin pieniä muistutuksia.

"Ei niin, setä Tuomo", sanoi hän innokkaasti, "nyt tulee h, vaikka pitikin tulla k." Ja asian selvitykseksi hän kirjoitti taululle koko rivin k ja h kirjaimia.

"Kah kummaa", sanoi Tuomo setä ja silmäili nuorta opettajaansa ihmetellen ja kunnioittaen. Sitten hän tarttui rihveliin uudestaan ja kävi taas uutterasti harjoittelemaan.

Sillä aikaa oli illallinen valmistunut ja Chloe täti kutsui suosikkinsa nuoren Yrjö herran jakamaan heidän ateriansa.

Hän ei suinkaan kursaillut, sillä hän tunsu Chloe tädin piirakat ja kakut ja oli heti valmis ottamaan eteensä suuren kappaleen maissikakkuja.

Illallinen syötiin hilpeästi keskustellen ja pakinoiden. Chloe täti piti nuorinta polvellaan ja varoitteli silloin tällöin vanhempia lapsiaan olemaan hiljaa, sillä kuuma afrikalainen veri ei sallinut heidän istua maltillisesti pöydän ääressä. Välistä he kieriskelivät keskellä lattiaa, välistä taas konttasivat pöydän alle ja vetivät pikku siskoa jaloista.

Syötyänsä leikki Tuomo setä pikku tyttönsä kanssa, jotta Chloe täti rauhassa saisi ruveta siivoamaan huonetta ja tehdä pieniä valmistuksia hartaushetkeä varten, joka illempana oli pidettävä heidän tuvassaan. Tuoleista ja istumasijoista oli tosin puute, mutta Chloe täti ei ollut neuvoton. Tyhjiä tynnyriä vieritettiin tupaan ja niiden yli asetettiin laudanpätkiä, sankoja ja saavia käännettiin ylöalasin ja näin saatiin kyllin istunpaikkoja.

Hetken päästä keräytyi tupaan kirjava joukko. Siellä oli sekä vanhoja harmaapäitä että nuoria vilkkusilmä. Toiset olivat oman kartanon väkeä, toiset taas olivat tulleet naapuritaloista kuullaksensa Tuomo sedän puhuvan Jumalan sanaa ja selittävän raamattua. Hänen sanansa olivat niin lämpimät, yksinkertaiset ja sydämmelliset, että tekivät paljoa syvemmän vaikutuksen, kuin monen oppineen saarna. Varsinkin oli Tuomo setä vahva rukouksessa. Sanat vuotivat ihan virtana hänen huuliltaan ja tuntuivat tulevan suoraapäätä sydämmen syvyydestä. Eräs vanha neekeri lausuikin kerran, että Tuomo sedän rukous varmaankin kohosi suoraan taivaaseen.

Puheiden välillä laulettiin joko virsiä tahi muita hengellisiä lauluja. Siinä oli eloisuutta ja innostusta. Neekerit näkyivät erittäin rakastavan sellaisia lauluja, jotka väririkkaissa kuvissa puhuivat uudesta Jerusalemissa, Kaanaasta ja Jordanin rannoista. Niiden loppusäkeet toistettiin aina voimalla ja vakuutuksella.

Myöskin Yrjö herra oli ollut kokouksessa mukana ja luki viimeiseksi yleisön kehoituksesta kappaleita Ilmestysraamatusta liittäen lukuunsa lyhyitä selityksiä, joita oli oppinut hurskaalta äidiltään.

Jotenkin myöhään erosi seurue Tuomo sedän luota, mutta tämä ei sittenkään heti mennyt levolle, vaan luki ja lauleskeli vielä kauvan aikaa sen jälkeen itsekseen. Seuraus siitä oli, että sekä hän että Chloe täti heti kuulivat Elisan naputuksen ja lähenivät kummastuneina ikkunaa.

"Mitähän ihmeitä nyt on tapahtunut", huusi Chloe havaitessaan Elisan ikkunan takana. "Laske hänet sisään, ukkoseni", lisäsi hän, mutta samassa jo pakolainen astuikin tupaan.

"Taivas varjelkoon! Mikä Teitä vaivaa, oletteko sairas", päivitteli Chloe nähdessään Elisan kalpeat kasvot ja palavat silmät. "Ihan Te säikäytätte minut pahan päiväsesti." Ja Chloen mustat silmät pyörivät hämmästyksestä.

Elisa kertoi lyhyesti ja kiireesti kaikki, mitä oli sinä iltana kuullut, isäntänsä päätöksen, emäntänsä rukoukset palvelijansa puolesta, herra Haleyn tulon seuraavana päivänä.

Kuuntelijat olivat tuskin käsittää ja uskoa näin hämmästyttäviä uutisia.

Tuomo setä seisoi siinä ojennetuin käsin ja tuijottavin silmin, kunnes vihdoin aivan kuin hervottomana vajosi tuoliin ja painoi päätään polviaan vasten.

"Jumala armahtakoon meitä", huokasi Chloe. "Mitä ukkoni sitten on tehnyt, koska isäntä voi kohdella häntä tällä tavalla?"

"Ei mitään, ei kerrassaan mitään", vakuutti Elisa, "mutta isäntä sanoi olevansa sellaisessa rahanpulassa, että joko Tuomo ja minun Harryni olivat myytävät, tahi koko kartano ja kaikki muut... Mutta minä en voi ajatella lastani tuon miehen käsissä ja siksi pakenen. Jos erehdyn tässä, on Jumala sen minulle anteeksi antava, mutta en voi toisin tehdä."

"Sinun pitää mennä mukaan, ukko", sanoi nyt Chloe kiihkeästi. "Aiotko todella odottaa siksi, että vievät sinut alas virtaa myöten sinne, missä orjia tapetaan joukottain nälkään ja ylen raskaaseen työhön. Vielä on aikaa. Riennä nyt! Minä panen kalusi kokoon."

Tuomo setä kohotti päätään hitaasti ja sanoi tyynesti, vaikka samassa surullisesti: ”En minä aio lähteä. Elisan paon pidän luonnollisena; sitä en millään ehdolla tahdo estää. Mutta kuulithan sinä, mitä äsken kerrottiin, että joko minä tahi kaikki muut kartanossa ovat myytävät. Miksi en silloin uhraisi itseäni. Isäntäni on aina tarvitessa löytänyt minut paikaltani; en ole vielä koskaan hänen luottamustansa pettänyt, enkä aio sitä vast’edeskään tehdä. Isäntää ei saa moittia, kyllä hän pitää huolta sinusta ja noista pikku-raukoista.”

Hän kääntyi vuodetta kohti, missä pienet villapääät rauhaisasti nukkuivat. Mutta tämä näky teki lopun hänen tehdystä tyyneydestään. Hän kätki päänsä suuriin käsiinsä ja nyyhkytykset, jotka panivat koko ruumiin väräjämään, täyttivät tuvan.

Viimein sanoi Elisa matalalla äänellä: ”Aika rientää, minun on lähteminen. Koettakaa saada sanaa miehelleni ja tervehtikää häntä. Kertokaa hänelle paostani ja että koetan päästä Kanadaan. Kun hänet viimeiseksi tapasin, en voinut aavistaakaan tällaisia... Ja sanokaa myöskin hänelle, että jos emme enää tässä elämässä tapaisi toisiamme” ääni petti, eikä hän voinut jatkaa. Hän kääntyi oveen päin ja sai viimein itkusta tukahdetulla äänellä kuiskatuksi: ”sanokaa, että hän aina elää, niin että kohtaamme toisemme taivaassa.”

Sitten hän katosi pimeään yöhön.

III.

Ei voi kuvitella onnettomampaa ja sääliävämpää henkilöä, kuin Elisa, kun hän kulki kylmänä talviyönä outoa tulevaisuutta kohti kalvava tunne rinnassaan. Kaikki hänen ajatuksensa olivat sekaisin. Hän näki kuin unissa tutut paikat, puut, laaksot, niityt ja pellot kiitävän ohitsensa. Yksi ainoa asia oli hänellä selvillä: ääretön vaara, joka uhkasi hänen lastansa. Ahdistus ja äidin rakkaus ajoivat häntä lakkaamatta eteenpäin. Tavallisissa oloissa olisi poikanen saattanut itse kävellä ja äiti olisi vaan häntä taluttanut, mutta nyt hän ei hetkeksikään tahtonut laskea lastansa alas. Pelko oli jännittänyt joka jättereen hänen ruumiissaan ja antanut hänelle yönluonnolliset voimat, ett’ei hän tuntenut taakkansa painavankaan. Hän riensi kuin kiljuvien petojen takaa-ajama, kuiskaten vaan välistä värisevin huulin: ”Herra, auta minua! Herra, pelasta minut.”

Harry oli alussa valveella. Kaikki tuo uusi ja kummallinen oli vienyt unen hänen silmistään. Mutta kun äiti aina vakuutti, että hän kyllä pelastuisi, jos vaan pysyisi hiljaa ja ääneti, kietoi hän pienet käsivartensa äidin kaulan ympäri ja kysyi:

”Pitääkö minun pysyä hereillä, äiti?”

”Ei yhtään armahani, nuku sinä vaan.”

”Mutta ethän anna pahan miehen ottaa minua, jos nukun?”

”En anna, niin totta kuin Jumala minua auttakoon”, vastasi äiti palavin silmin.

”Oletko ihan varma siitä, äiti?”

”Ihan varma”, sanoi äiti äänellä, joka pani hänet itsensäkin hämmästyttämään, sillä tuntui aivan siltä kuin joku häneen kuulumaton henki olisi antanut tämän vastauksen.

Pienokainen nojasi nyt väsyntytään päätään äidin olkapäätä vasten ja nukkui.

Pienien pehmeiden käsivarsien kosketus ja lämmin hengitys kaulaa vasten vaikuttivat kuin sähkövirta. Ei Elisa tietänyt väsymyksestä, ei unesta mitään. Koko ruumis oli kuin terästä ja totteli sielua kuin hevonen ruoskaa.

Aamun koittaessa oli hän jättänyt kaikki tutut paikat ja käveli nyt valtamaantiellä. Hän oli kerran käynyt emäntänsä kanssa pienessä kylässä Ohio-joen varrella. Sinne hän nytkin ohjasi kulkuaan päästäkseen joen yli ja siten pelastuakseen.

(Ellet, pieni lukija, tunne Ohio-jokea, niin ota Pohjois-Amerikan kartta ja etsi se sieltä. Silloin näet, että Ohio on mahtava virta, joka idästä päin yhtyy tuohon vieläkin suurempaan Mississippi-jokeen.)

Kun ajajia ja ratsastajia rupesi näkymään maantiellä, käsitti Elisa vaistomaisesti, että hänen kiireinen kulkunsa voisi herättää huomiota ja tehdä hänet epäluulon alaiseksi. Hän hiljensi sentähden hiukan käyntiään, laski pojan maantielle ja järjesti pukuaan.

Pieneen myttyynsä hän oli kätkenyt muutamia omenia ja niiden avulla hän nyt koetti saada lasta kulkemaan vähän nopeammin. Hän kieritti vähä väliä omenan muutaman metrin päähän heidän edellensä ja lapsi juoksi aina nopein askelin sitä saavuttaakseen. Tällä tavalla he pääsivät pitkät matkat eteenpäin.

Kun pienokainen rupesi valittamaan nälkäänsä, vei äiti hänet pieneen tien vieressä olevaan metsikköön ja antoi hänelle aamiaista mytystänsä.

Lapsi ihmetteli nähdessään, ettei äiti syönyt mitään, ja koetti väkisin panna vähän kakkua hänen suuhunsa, mutta Elisa sanoi:

”Ei, Harryseni, ei äiti voi syödä mitään, ennenkuin sinä olet päässyt turvapaikkaan, meidän täytyy taas rientää eteenpäin päästäksemme virran rannalle ennen iltaa.”

Hän koetti kulkea näennäisesti niin levollisena kuin suinkin välttääksensä uteliaita silmäilyksiä, mutta sisällinen tuska

ajoi häntä eteenpäin pysähtymättä, levähtämättä.

Tuntia ennen auringon laskua pääsi hän viimein väsyneenä ajettunein jaloin Ohion varrella sijaitsevaan kylään. Oli kevättälvi. Joki oli paisunut ja virtava ja suuret jääkappaleet ajelehtivat edestakaisin kuohuvien laineiden keskellä.

Elisa katsoi heti virtaa ja ymmärsi, ett'ei lautan tavallisesta ylimenosta nyt voinut olla puhettakaan. Mutta ehkäpä veneellä. Hän meni joen rannalla olevaan pieneen ravintolaan asiata kuulustelemaan.

Siellä vakuutettiin, että kaikki ylipääsö sillä hetkellä oli mahdoton.

Elisan surullinen muoto ja levottomuus herättivät sääliä ystävällisessä emännässä ja hän lupasi tehdä, mitä suinkin voisi. Hän kutsui Elisaa sisään ja tarjosi Harrylle leivosta. Mutta lapsi oli niin nääntynyt, että itki, eikä katsellutkaan makeisia.

"Lapsi-rukka! Laskekaa se tänne", sanoi emäntä ja avasi erään pienen makuukammion ovea, missä oli puhdas sänky. Sinne poikanen kohta nukkuikin pitäen vielä unessakin kiinni äitinsä kädestä. Elisaa varten ei ollut lepoa, ei hän saanut unta. Hän ajatteli alituisesti takaa-ajajiaan ja tunsu polttavaa tuskaa rinnassaan. Voi noita raivoisia, tyrskiviä aaltoja, jotka erottivat hänet vapauden maasta!

Sillä aikaa kun olemme seuranneet Elisan pakoretkeä, ei herra Haley suinkaan istunut toimetonna kädet ristissä. Niin pian kun hän sai kuulla uhrinsa paenneen, rupesi hän kiroilemaan ja sadattelemaan ja syytti ensi vimmassaan herra Shelbyä tästä. Mutta sitten hän vähitellen tyyntyi, kun sai talon miehet ja hevoset käytettäväkseen pakolaisten takaa-ajamista varten.

Ei hän kuitenkaan päässyt niin pian liikkeelle, kuin olisi tahtonut. Koko aamun hän kyllä oli kovassa touhussa, kiirehti ja luikkasi, mutta näytti siltä, kuin kaikki asianhaarat olisivat liittyneet häntä vastaan. Hevoset pääsivät karkaamaan ja saatiin vasta kiinni parin tunnin päästä. Se tie, jota Haley ensin kävi ratsastamaan, oli mahdottoman huono ja noin penikulman päästä tykkönään suljettu, ett'ei ollut muuta neuvoksi kuin palata takaisin.

Totuuden nimessä on mainitseminen, että nämät vastoinkäymiset suureksi osaksi olivat Shelbyn palvelijoiden toimeenpanemia, he kun kaikin tavoin tahtoivat edistää Elisan pakoa viivyttämällä takaa-ajajaa. Vaistomaisesti he käsittivät, ett'ei rouva Shelbylläkään ollut mitään sitä vastaan, vaikka hän kyllä oli antavinaan käskyjä ja kiirehtivinään palvelijoitaan. Tämmöisissä asioissa ovat neekerit ihmeen tarkkasilmäisiä, oikeita veitikoita.

Haley tuli tällä tavalla menettäneeksi monta tuntia, ja saapui samaan pikku ravintolaan, jonne olemme seuranneet Elisaa, vasta tuntia myöhemmin.

Elisa seisoi juuri ikkunan ääressä, mutta vetäysi salaman nopeudella syrjemmäksi huomattuaan ratsastajien tulon.

Nyt he jo olivat pihalla. Ei ollut aikaa pitkiin mietiskelemisiin, sillä joka minuutti oli kultaa kalliimpi. Siitä huoneesta, jossa Elisa oli, johti ovi virralle päin. Hän otti poikasen syliinsä, syöksi portaita alas ja sitten rantaan päin.

Mutta nytpä äkkäsi orjakauppias jo uhrinsa, astui nopeasti alas hevosen seljältä, huusi seuraajilleen ja hyökkäsi sitten hänen jäljessään, niinkuin jäniskoira otuksensa perässä.

Tänä kauhun hetkenä tuntui Elisasta niinkuin ei hänen jalkansa olisikaan koskettaneet maata. Parissa silmänräpäyksessä seisoi hän jo veden partaalla. Takaa-ajajat olivat aivan hänen jäljissään, mutta ylönluonnollisella voimalla, sellaisella, jota Jumala antaa ainoastaan suurimmassa hädässä oleville, hän hyppäsi sydäntä särkevästi huutaen suurelle jääkappaleelle parin metrin päähän rannasta.

Tämä hyppäys oli niin uskalias ja samalla mieletön, että Haley ja hänen seuraajansa ihan vasten tahtoaan pääsivät ihmettelyn huudon ja nostivat käsiään.

Jääkappale ritisi ja ratisi Elisan painon alla, mutta hän ei jäänyt hetkeksikään sinne seisomaan, vaan hyppäsi samaa vauhtia toiselta jääkappaleelta toiselle. Hänen kenkensä putosivat, sukat menivät pirstaleiksi ja jalat vuotivat verta jättäen verisiä jälkiä jäälle, mutta Elisa ei tuntenut mitään, ei nähnyt mitään, kunnes hän viimein epäselvästi kuin usvassa näki edessänsä Ohion vastaisen rannan ja miehen, joka tarjosi hänelle kättänsä ja auttoi häntä ylös.

"Te olette reipas nainen, ken vaan olettekin", sanoi mies.

"Pelastakaa ... auttakaa ... piilottakaa minut...", huusi Elisa. "Poikani, tämän tässä he ovat myyneet ja katsokaa" - hän osoitti toista rantaa - "tuolla seisoo hänen uusi isäntänsä."

"Minä en itse voi tehdä mitään", sanoi mies, "mutta tahdon neuvoa Teitä erääseen taloon, jossa saatte kaikkia, mitä nykyisessä asemassanne tarvitsette. Katsokaa, tuossa valkeassa rakennuksessa pääkadun varrella asuu ystävällistä väkeä, he kyllä auttavat Teitä."

Eikä mies liikoja kehunut. Elisa tuli sydämmellisiin ihmisiin, jotka itkivät säälistä kuullessaan hänen paostaan ja suuresta hädästään ja koettivat häntä kaikin tavoin auttaa. He antoivat hänelle ruokaa ja lämpimiä vaatteita, valmistivat pehmeän vuoteen, jossa hän sai levätä särkeviä jäseniään, ja saattoivat häntä eteenpäin uuteen turvapaikkaan.

Tällaisten helläsydämmisten ihmisten välityksen kautta pääsi Elisa viimeinkin monet vaarat kestettyään Kanaadaan, jossa kaikki orjat heti tulivat vapaiksi kansalaisiksi.

"Eikö hän enää koskaan saanut nähdä miestänsä", kysynee ehkä lukija.

Hänen miehensä oli jo kauvan miettinyt pakoa päästäksensä raa'asta ja ilkeästä isännästään, joka alituisesti koki häntä jos jollakin tavalla nöyryyttää paljaastaan siitä syystä, että hän huomasi orjansa olevan älykkään ja taitavan.

Saadaksensa olla Elisan läheisyydessä oli hän kuitenkin tähän asti kestänyt tylyä kohteluansa, mutta nyt, kun Elisa oli poissa, ei mikään häntä enään pidättänyt. Hänen pakoretkensä oli, jos mahdollista, vielä Elisankin pakoa uskaliaampi.

Elisa hyppäsi samaa vauhtia jääkappaleelta toiselle.

Koska hän valkoihoiselta isältään oli perinyt kauniit säännölliset kasvot ja harvinaisen hyvin muodostuneen, ryhdikkään vartalon, pukeutui hän hienoksi herraksi, maalasi hiukan kasvojaan ja tukkaansa ja tuli niin oudon näköiseksi, että häntä oli milt'ei mahdoton tuntea. Eikä hän liioin käytöksessään osoittanut mitään pelkoa tahi arkuutta. Hän matkusti päivin kaikkien nähden, poikkesi ensi luokan ravintoloihin ja oli aivan niinkuin kaikki muutkin vapaat ihmiset ja maan mahtavat.

Häntä etsittiin tietysti vallan äärettömästi. Hänen entinen isäntänsä oli kuuluttanut antavansa 400 dollaria sille, joka toisi hänet takaisin, tahi hankkisi varman tiedon siitä, että hän oli kuollut. Mutta ei takaa-ajajien päähänsäkään pistänyt ahdistaa hienoa herraa, joka matkusti parhaissa paikoissa ensi luokalla.

Elisa ja hänen miehensä saapuivat Kanadaan samaan aikaan. Vaikka heillä sinne tullessaan ei ollut yhtäkään dollaria – kaikki, mitä Elisan mies oli saanut eräältä ihmisystävältä matkaa varten, oli jo loppunut – ja vaikka heillä ei ollut tuumaakaan maata, olivat he mielestään ruhtinaita rikkaammat. He olivat saaneet kaikkein kalliimman lahjan: *vapauden*.

IV.

Me jätimme Haley'n hämmästyksissään ja hieman häpeissään katselemaan Elisan pakoa Ohion rannalle. Nähtyään, että tämä todellakin tällä hetkellä oli luiskahtanut hänen käsistään, ei ollut muuta neuvoa, kuin palata pieneen ravintolaan ja siellä tuumia, mitä läheisessä tulevaisuudessa oli tehtävä.

Tietysti takaa-ajoa oli jatkettava niin pian kuin virta loi jääpeitteensä, mutta kiusallista tämä vaan oli. Haley rupesi jo itseään kiroilemaan siitä, että oli välittänyt koko kakarasta, josta nyt vaan sai kulunkia ja harmia. Annettuaan käsirahoja miehille, jotka olivat ottaneet ammatikseen etsiä karanneita orjia, ratsasti hän uudestaan Shelby'n kartanoon tällä kertaa Tuomoa noutamaan.

Tuomo sedän tuvassa vallitsi raskas mieliala. Chloe täti oli noussut aikaisin aamulla silittämään ukkonsa paitoja. Tätä tehdessään hän vähä väliä nosti kättänsä pyhkiäkseen niitä kyyneliä, jotka vierivät hänen poskilleen.

Tuomo istui vieressä, Uusi Testamentti polvellaan. Ei kumpikaan virkannut mitään ja lapset nukkuivat vielä.

Viimein Tuomo nousi ylös, meni vuoteen ääreen ja rupesi katselemaan pienokaisiaan kuiskaten itsekseen: "Tämä on nyt viimeinen kerta."

Chloe täti ei vastannut mitään, hivutti vaan hivuttamistaan paitaa, vaikka se jo oli niin sileä kuin suinkin olla voi. Mutta yht'äkkiä hillitsemiskyky petti. Hän laski rautansa alas ja purskahti itkuun.

”Jos edes tietäisin, minne aikovat sinut viedä ja kuinka sinua sitten kohtelevat. Kyllähän emäntä sanoo ostavansa sinut takaisin parin vuoden päästä, mutta eihän kukaan, joka kerran viedään virtaa myöten etelään, enää tule takaisin.”

”Mutta, Chloe, onhan sama Jumala siellä kuin täälläkin, ja minä olen joka paikassa hänen suojassansa. Nytkin hän on osottanut minulle hyvyttään antamalla sinun ja lapsien jäädä tänne.”

Tuomo oli tukahtua pidättäessään itkuaan, mutta hän koetti karaista itseään ja puhui lohduttavasti ja voimakkaasti.

Chloe täti oli pannut parhaansa valmistaessaan jäähyväissuurusta. Hän oli paistanut lihavimman kanansa, ottanut esiin marjahillot ja muut herkut. Mutta Tuomolta ne saivat jäädä milt’ei koskematta, sillä ei sellaisina hetkinä maita ruoka eikä juoma. Ei Chloella liioin ollut ruokahalua ja ainoat, jotka panivat arvoa tähän herkulliseen ateriaan, olivat pojat. He eivät vielä ymmärtäneet hetken vakavuutta, vaan söivät tyytyväisinä hyvällä ruokahalulla.

Chloe täti järjesti sillä aikaa ukkonsa vaatteita. Hän tarkasteli joka paitaa, erotti vanhat uusista ja käski niitä säästäen käyttää, sillä kukapa ompelisi uusia, kun nämät rikkuivat. Hukkaparin hän oli jatkanut yön kuluessa ja pannut lankakerän sisään parsimista varten. Mutta kuvitellessaan, että nuo julmat ihmiset kentiesi riistäisivät kaikki nämät uudet kalut hänen ukoltaan, puhkesi hän uudestaan katkeraan itkuun nojaten päätään kapsäkkiä vasten. Lapsetkin rupesivat nyt aavistamaan jotakin pahaa nähdessään äidin kyyneleet ja rupesivat täyttä kurkkua parkumaan.

Samassa astui rouva Shelby tupaan hyvästi jättämään. Perheen syvä suru liikutti häntä niin, ettei hän hetken aikaan saanut mitään sanotuksi.

”Rakas Tuomo”, sanoi hän viimein itkusta värisevällä äänellä, ”en voi antaa sinulle tällä hetkellä mitään, josta sinulla olisi hyötyä, mutta sen lupaan juhlallisesti, ett’en kadota sinun jälkiäsi ja että ostan sinut takaisin, niin pian kuin suinkin voin.”

Nyt tuli Haley uhriensa ottamaan ja koko talonväki kokoutui pihalle vielä viimeisen kerran kätelläkseen Tuomo setää. Hän oli ollut heidän sekä työnjohtajansa että sielunpaimenensa ja nyt eronhetkenä he kaikki tahtoivat osottaa rakkauttaan ja myötätuntoisuuttaan hänelle.

Juuri kun Tuomo jo istui rattailla, otti Haley raskaat raudat istuimen alta ja pani ne hänen jalkoihinsa.

Harmin ja paheksumisen huudahdus kuului yht’aikaa kaikkien huulilta ja rouva Shelby vakuutti verannallaan seisossaan, että tämä varovaisuus oli aivan turha.

”Rouvaseni”, sanoi Haley ivallisesti, ”olen jo saanut 500 dollarin tappion täällä ollessani, enkä totta puhuen enää välitä toisesta.” Sitten hän sivalsi hevostaan ruoskalla ja rattaat vierivät pois.

Yrjö herra, Tuomon nuori ystävä ja opettaja, oli aikaisin aamulla matkustanut erään toverinsa luo tietämättä mitään vanhan ystävänsä kohtalosta. Tuomo oli pahoillaan, kun ei saanut lausua hänelle jäähyväisiä, ja käski sanoa paljon terveisiä.

Mutta noin puolen tunnin matkan päästä, kun Haley oli pysähtänyt erään pajan luo saadaksensa Tuomoa varten aiotut käsiraudat hiukan suurennetuiksi, tuli Yrjö herra ratsastaen täyttä vauhtia heidän jäljesssänsä.

Nähdessään Tuomon pajan ulkopuolella, laskeusi hän nopeasti ratsun seljältä, hyppäsi rattaille ja tarttui molemmin käsin kiivaasti ystävänsä kaulaan vuodattaen surun ja harmin kyyneliä.

”Tämä on häpeällistä, kerrassaan alhaista”, sai hän viimein sanotuksi. ”Eivät edes puhuneet minulle mitään koko asiasta. Jos olisin suuri, eivät vaan uskaltaisi käyttäytyä sillä tavalla. Mutta kyllä minä lölyitin heitä äsken kotona ollessani, ole varma siitä.”

Tuomo koitti rauhoittaa ystävänsä kiivautta ja lausui hiljaisesti mielihyväsä siitä, että vielä kerran sai nähdä nuoren herransa.

”Ja kuulkaapas nyt, Yrjö herra, Teidän pitää aina pysyä hyvänä poikana. Muistakaa, kuinka monta tulevaisuudessa teistä tulee riippumaan. Liittykää äitiinne ja seuratkaa häntä. Muutamat pojat pitävät itsensä suureksi tultuaan liika viisaina kuullakseen äitejään, mutta älkää noudattako heidän esimerkkiään. Tietäkää, että Jumala antaa meille monta hyvää lahjaa kahdesti, mutta äidin hän antaa vaan kerran. Ettehän pahaksi pane, vaikka vähäsen neuvon?”

”En, en suinkaan”, vastasi Yrjö. ”Kyllä minä koetan tulla hyväksi ja kelpo ihmiseksi, sen lupaan sinulle, Tuomo. Ja kyllä minä myös toimitan niin, että vanhemmat hankkivat sinut takaisin... Isoksi tultuani rakennutan sitten tupasi uudestaan ja sinulla pitää olla oikein erityinen huone ja matto lattialla... Katsoppas tässä, minä olen ottanut dollarini sinua varten. Mutta koska pelkäsin, että tuo ilkiö anastaisi sen sinulta, olen kaivertanut siihen pienen reijän ja ripustanut sen nauhaan, jotta sinä voisit kiinnittää sen kaulaasi. Joka kerta, kun sitä katsot, niin muista, että tulen sinua vapauttamaan.”

Haley palasi samassa pajasta ja lähestyi Tuomoa kantaen käsirautoja.

Yrjön silmät säkenöivät tulta nämät nähdessään.

Hän kohotti päätään ja koetti sanoa niin voimakkaasti ja arvokkaasti kuin suinkin:

”Kuulkaapas, herra, kyllä minä kerron vanhemmilleni, kuinka Te kohtelette meidän Tuomoamme.”

”Sanokaa vaan”, vastasi orjakauppias raa’asti.

”Hävetä Teidän pitäisi, että koko elinkautenne ostate naisia ja miehiä ja kytkette heitä kuin elukoita.”

”Niin kauvan kuin hienot ihmiset myyvät miehiä ja naisia, en ole yhtään heitä huonompi. Ei ostaminen ole halveksittavampaa kuin myyminenäkään.”

”Mutta minä en aio isoksi tultuani tehdä kumpaakaan”, sanoi Yrjö ylpeästi. ”Oikein häpeän maamiehiäni tällä hetkellä.” ”Hyvästi nyt, Tuomo setä”, lisäsi hän, sitten hellästi, astui ratsunsa selkään ja ajoi tiehensä.

Tuomo katseli kauvan aikaa hänen jälkeensä, kunnes tämä viimeinen yhdysside hänen ja kodin välillä katosi.

V.

Harvoin samoissa ajopeleissä istuvien matkamiesten ajatukset saattavat kulkea erisuuntaisemmin kuin Haleyn ja Tuomon. Haley tuumi Tuomon mittaa ja voimakkaita jäntereitä ja laski, että jos hän nyt pitäisi miestä hyvässä lihassa, olisi voitto oleva melkoinen. Hän mietti myöskin, kuinka suurilukuisen orjalauman hän tällä kertaa hankkisi itselleen, montako miestä, vaimoa ja lasta hänen vielä pitäisi ostaa.

Mitä taas Tuomoon tulee, ajatteli hän alituisesti seuraavaa lausetta: ”Sillä ei meillä täällä ole pysyväistä kaupunkia, vaan tulevaista me etsimme.”

Haley otti sanomalehden taskustaan ja rupesi sitä lueskelemaan. Koska hänen lukutaitonsa oli jotenkin heikko, täytyi hänen tavaella puoli-ääneneen, ennenkuin sai selkoa eräästä ilmoituksesta, joka hänen mielestään oli tärkein koko lehdessä. Siinä ilmoitettiin julkisella huutokaupalla myytävän muutamia neekerejä Washingtonin raatihuoneen ulkopuolella. Sitten seurasi luettelo kunkin myytävän sukupuolesta ja iästä.

”Niin, sinnepäin minunkin täytyy mennä”, sanoi hän Tuomolle muun seurakumppanin puutteessa. ”Olen päättänyt hankkia itselleni oikein upean orjaparven ja sinäkin saat sitten seuraa. Nyt menemme heti Washingtoniin ja siellä sinä saat tehdä hiukan tuttavuutta vankilan kanssa, siksi kunnes minä saan kaikki asiani toimitettua.”

Tuomo huokasi. Mitäpä siihen oli vastaamista. Hän arveli vaan itsekseen, kuinka monta noista huomenna myytävistä oli ryöstetty isän, äidin, lapsen ja puolison luota.

Illalla he pääsivät perille. Haley otti asuntonsa ravintolassa, Tuomo sai mennä vankilaan.

Oletko, nuori lukija, ollut huutokaupassa läsnä ja nähnyt, kuinka myytäväksi määrätty tavara on pantu esille kaikkien katseltavaksi, kuinka sitä arvostellaan, käännellään ja väännellään, sitten tehdään tarjoumuksia, ja ken enin lupaa, hän tulee omistajaksi?

Juuri niin meneteltiin tässäkin huutokaupassa, jonne Haley oli rientänyt. Eroitus oli vaan se, että täällä myytiin eläviä ihmisiä, kuolemattomia ihmissieluja. Halukkaat menivät vuorotellen neekerien luo, avasivat heidän suunsa, tarkastelivat hampaita, panivat heitä selkäänsä taivuttamaan, tekemään hyppyjä ja kaikellaisia liikkeitä nähdäksensä heidän voimiansa ja ketteryyttään.

Siellä oli eräs 60-vuotias vaimo, jonka raskas työ ja kärsimykset olivat tehneet heikoksi ja kivulloseksi. Kaikki hänen lapsensa, paitsi nuorin poika, joka nyt myöskin oli huutokaupassa, oli jo aikoja sitten temmattu hänen huostastaan ja myyty etelään. Nyt vaimoparka rukoili ja pyysi, että tulisi myydyksi yhdessä tämän ainokaisensa kanssa. Värisevin käsin hän piti kiinni pojastaan ja ilmoitti jok’ikiselle, joka tuli tätä katsomaan, että he olivat yhdessä myytävät, vakuuttaen, että hän kyllä vielä jaksoi pestä, keittää ja tehdä yhtä ja toista.

Haley mieltäytyi heti tähän nuoreen rotevaan poikaan ja osti hänet ynnä pari muuta neekeriä. Mutta äitiä ei hän luvannut ottaa ilmaiseksikaan.

Sydäntä särkevää oli kuulla äidin huutoja ja nähdä hänen kurottavan väriseviä käsiään Haleyta kohden rukoillen tätä myöskin ostamaan häntä.

Mutta Haleyta tällaiset kohtaukset eivät liikuttaneet ensinkään, ne olivat hänelle siksi jokapäiväisiä.

Hän käänsi selkäänsä vanhukseen päin, kokosi tavaransa ja vei heidät vankilaan säilytettäväksi pantuaan heidät ensin varovaisuuden vuoksi rautoihin.

Muutaman päivän päästä istui Haley komeassa, suuressa laivassa, joka kynti Ohion aaltoja eteläänpäin. Aurinko säteili kirkkaalta taivaalta, vesi kimalteli ja vapaan Amerikan tähdikäs lippu liehui korkealla. Takakannella käveli hienosti puettuja herroja ja naisia keskustellen ja nauttien ihanasta ilmasta ja keväästä. Minne vaan käänsi katseensa, tapasi iloa, elonintoa ja eloisuutta.

Mutta alhaalla lastaushuoneessa istui Haleyn orjalauma kokoonsullottuna muun rahtitavaran kanssa. Alakuloisuus ja synkkämielisyys kuvastui kunkin kasvoilla, kun he siinä istuivat hiljaisesti keskustellen. He tuskin huomasivat auringon paistetta ja kevätpäivän suloutta. Mutta heidän matkansa päämäärä olikin niin varsin toisenlainen kuin noiden takakannella kulkevien hienon maailman herrojen ja naisten. Jälkimmäiset olivat omasta vapaasta tahdostaan antauneet matkalle, heitä odotti perille päästyään ystävät ja tuttavat tahi muut hovit. Edellisiä oli väkisin otettu omaistensa luota ja ajettu laivaan kuin karjaa. Tulevaisuus ei tarjonnut heille muuta kuin uusia kärsimyksiä.

Haley kävi heitä tuon tuostakin katsomassa, tarkasteli heidän kahleitaan ja kehoitti heitä olemaan iloisia ja tyytyväisiä, vaikka hänen sanansa ei näyttänyt tekevän sanottavaa vaikutusta. Sillä kun sydän vuotaa verta ja tulevaisuus on syysimusta, ei sydän iloitse, ei rinta riemastu.

Matka kesti useita päiviä ja Haleyn orjajoukko karttui karttumistaan. Hänen asioitsijansa olivat näet pitkin matkaa

ostaneet häntä varten "tavaraa" ja näitä tuotiin nyt pysäyspaikoilla vähitellen laivaan.

Jokaisen uuden tulokkaan kasvot olivat yhtä epätoivoiset ja synkät, kuin edellistenkin. Helliä siteitä oli heiltäkin katkaistu, lapsia ryöstetty vanhempien sylistä ja puolisoja erotettu ikipäiviksi.

Kuta etelämmäksi tultiin, sitä rehoittavammaksi kävi luonto. Rannoilla kohosi tummia sypressejä ja hentoja sokeriruokojia, orangepuut tuoksuvat ja moniväriset kukat muodostivat kauniin kirjavan maton. Etäämpänä häämöttivät suuret pumpuliviljelykset, missä väsyneet orjat tekivät ylenraskasta työtään. Heidän pienet, mitättömän näköiset hökkelinsä seisoivat pitkissä riveissä kappaleen matkan päässä omistajan komeasta rakennuksesta, jota puutarhat ja istutukset ympäröivät.

Tuomo setä katseli kaikkea tätä vakavasti ja kuvitteli tulevaa elämäänsä. Vielä useammin menivät hänen ajatuksensa kuitenkin kotiseutuun. Hän muisteli köynnöskasvien peittämää tupaansa, hän näki Chloen illallishommassa takan ääressä, kuuli poikiensa iloisen naurun ja pienokaisen soperruksen. Mutta sitte taas kaikki nämä kuvat katosivat ja hän näki vaan sokeriruokoviidakot ja kuuli koneen jyskeen.

Osaksi herra Shelbyn vakuutuksien johdosta, osaksi myöskin hiljaisen, luottamusta herättävän käytöksensä johdosta oli Tuomo vihdoinkin päässyt kahleistaan ja sai nyt vapaasti liikkua laivalla. Aina ystävällisenä ja valmisna auttamaan, missä vaan apu oli tarpeen, oli hän voittanut koko laivaväen suosion. Sillä välin, kun ei hänellä ollut mitään erityistä toimitettavaa, istui hän tavallisesti etukannella suurilla puuvillapakoilla raamattu polvillaan. Kun hän vasta vanhoilla päivillään oli oppinut lukemaan, kävi se jotenkin hitaasti häneltä. Mutta hänen kirjansa oli onneksi sitä laatua, josta hyötyy, vaikka sitä verkalleenkin lueskelee. Seuraten sormellaan riviä tavaili hän puoliäänään:

Älköön teidän ... sydämmenne murheellinen olko minun Isäni huoneessa ... on monta asuinsijaa minä menen valmistamaan teille sijaa.

Hänen raamattunsa oli täynnä merkkiä ja viivoja, niin että hän aina helposti löysi lempilauseensa, ja nämät taivaalliset lupaukset täyttivät hänen sydämensä rauhalla ja antoivat hänelle voimia kestämään nykyisen elämän vaivoja.

Matkustajien joukossa oli eräs rikas, nuori mies New-Orleansin kaupungista, nimeltä S:t Claire. Hänellä oli mukanaan kuusivuotias tyttärensä ja eräs naissukulainen, joka hoiti pientä tyttöä.

Tämä lapsi olikin erinomaisen vilkas. Ei ollut sitä sopukkaa laivassa, jonne hän ei olisi pistäynyt. Hänen isänsä ja tätinsä hakivat häntä ehtimiseen; mutta niin pian kun olivat löytäneet, katosi hän jälleen kuin kevyt pilvenhattara kesäiseltä taivaalta, sillä ei kukaan raskinut kieltää häntä liikkumasta tahi rajoittaa hänen vapauttaan.

Kun nokinen lämmittäjä hetkeksi nosti päätään vaivaloisesta työstään, näki hän usein edessään suuret, kauniit lapsen silmät, jotka katselivat häntä sääliäisesti, aivan kuin olisivat peljänneet hänen olevan suuressa vaarassa.

Heti sen jälkeen hymyili peränpitäjä huomattessaan ihanain lapsenkasvojen kurkistelevan hänen koppinsa ikkunasta.

Kuin suviperhonen, hän liiteli paikasta toiseen valkeassa puvussa ja toi aina muassaan lämpöä ja iloa. Karkeat, ahvettuneet kasvot lauhtuivat, kun näkivät hänen rientävän ohitsensa, ja isot, vankat kädet ojentuivat heti avuksi, kun hän siinä kulki vaarallisten paikkojen yli.

Monta kertaa hän myöskin meni sen paikan ohi, missä Haleyn orjaparvi istui kytkettynä. Hän hiipi hiljaa heidän keskellensä, nosteli pienillä kätösillään heidän raskaita kahleitaan ja huokasi syvään. Välistä hän tuli kädet täynnä rintasokeria, pähkinöitä ja appelsiineja ja jakeli kaikki tuomansa näille onnettomille.

Tuomo seurasi häntä mitä suurimmalla osanotolla. Hänestä tämä herttainen lapsi oli kuin taivaallinen olento. Ja nähdessään hänen kirkkaat silmänsä ja kultakutrisen päänsä pistäyvän esiin jonkun pumpulipakan takaa, tuli hän ajatelleeksi niitä enkeliä, joita hänen Uudessa Testamentissaan kuvattiin. Kauvan aikaa kesti kuitenkin, ennenkuin Tuomo uskalsi lähestyä häntä, ja pienokainen puolestaan, vaikka olikin huvitettu kaikesta mitä näki, oli kuitenkin arka ja pelkäsi. Tuomo osasi leikata pieniä koria kirsimarjan siemenistä, tehdä pähkinänkuorista irvistäviä naamoja, leikata kaikennäköisiä pilliä y. m. ja noiden avulla tehtiin vähitellen tuttavuutta.

Viimein kysyi Tuomo pikku neidin nimeä.

"Evangeline S:t Claire", vastasi tämä, "vaikka isä ja kaikki muutkin kutsuvat minua Evaksi. Mutta mikä sitten sinun nimesi on?"

"Minä olen Tuomo, ja pikku lapset minun kotiseudullani sanoivat minua Tuomo sedäksi."

"No, siksi minäkin rupean sinua kutsumaan, sillä minä pidän sinusta. Minne sinä nyt aiot matkustaa, Tuomo setä?"

"En tiedä, Eva neiti."

"Etkö tiedä?" kysyi Eva kummastuneena.

"En, sillä isäntäni aikoo myydä minut, enkä vielä tiedä kenellekkä."

"Isä voisi sinut juuri ostaa", sanoi Eva vilkkaasti, "ja jos hän sen tekee, silloin saat hyvät päivät. Minäpä kehoitan häntä jo tänään."

Samassa pysähtyi laiva puita ottamaan eräällä lastauspaikalla ja Eva, joka kuuli isänsä äänen, juoksi kevein askelin hänen luoksensa. Tuomo taas tarjoutui puita kantamaan ja oli pian ahkerassa toimessa.

Eva ja hänen isänsä seisoivat aivan laivan partaalla paremmin nähdäksensä, kuinka se taas lähtisi liikkeelle. Rattaat

olivat jo tehneet pari pyöräystä, kun pienokainen jonkun äkillisen liikkeen johdosta yht'äkkiä horjahti tasapainosta ja putosi päistikkaa veteen. Peljästynyt isä, joka tuskin tiesi mitä teki, oli juuri heittäytyä hänen perässään, kun eräs takana seisova kävi häneen kiini ja huomautti, että eräs voimakkaampi auttaja jo oli seurannut lasta.

Tuomo oli seisonut alakannella lapsen pudotessa ja oli samassa silmänräpäyksessä, kun näki hänet vajoovan, heittäytynyt hänen perässään. Hän oli tottunut uimari, suuri ja roteva, jonkatähden lapsen pelastaminen oli hänelle vaan hetken työ. Hän piti itsensä vedenpinnalla, kunnes Eva tuli ylös; sitten hän tarttui häneen ja ui laivaa kohden, josta heti sata kättä ojennettiin lapsukaista vastaanottamaan. Vähän ajan päästä kantoi S:t Claire Evaansa, joka oli tainnoksissa ja jonka vaatteista vesi virtana valui, alas salonkiin.

Seuraavana päivänä lähenei laiva New-Orleansia. Kaikki matkustajat olivat liikkeellä. Mitkä kokosivat tavaroitaan, mitkä taas maksoivat laskujaan tahi sanoivat toisilleen hyvästiä.

Alakannella seisoi Tuomo kädet ristissä miettivän näköisenä ja katseli tuon tuostakin erästä ryhmää laivan vastaisella puolella.

Siellä seisoi kaunis Evangeline entistä hiukan kalpeampana isänsä vieressä. Tämä keskusteli juuri parhaallaan orjakauppiaan kanssa Tuomosta. Haley kehui omaisuuttaan aivan pilviin asti saadaksensa hänestä korkean hinnan. S:t Claire hymyili hieman ivallisesti, mutta pikku Eva kuiskasi:

”Osta nyt vaan, sinulla on kyllä varoja ja minä tahtoisin hänet niin mielelläni.”

”Mutta miksikä”, arveli isä.

”Minä tahtoisin tehdä hänet onnelliseksi”, vastasi lapsi.

Ja niin asia päättyi. Haley laski tyytyväisesti rahat kukkaroonsa ja Tuomosta tuli S:t Clairen omaisuutta.

Hetken perästä pysähtyi laiva ja nyt seurasi tuo tavallinen hyöriä ja pyöriä. Kaikki riensivät maalle ja hankkivat itselleen kantajia ja hevosia ja pian nähtiin S:t Clairekin seuroineen astuvan vaunuihin ja ajavan kotiansa.

Tämä koti osotti sekä omistajansa rikkautta että hienoaistisuutta. Päärakennus oli ranskalais-maurilaista tyyliä ja ympäröi neliskulmaista linnanpihaa, jonka kutakin sivua pitkin kulki hoikilla maurilaisilla patsailla ja holvikatoksilla varustettuja käytäviä. Keskellä pihaa oli suihkulähde, jonka hopealle hohtava vesi nousi korkealle ilmaan pudotakseen jälleen miljoonin pisaroin marmoriseen säiliöön. Nurmikko oli tasainen ja hieno, kuin samettimatto, ja siellä täällä oli ryhmittäin etelämaiden harvinaisimpia ja helottavimpia kukkia suurissa marmorivaaseissa.

Kun vaunut ajoivat linnanpihalle suuresta holvikkaasta portista, hyppäsi Eva heti alas ja liiteli kuin pieni lintu, joka on päässyt häkistä.

”Voi täti”, sanoi hän seurakumppanilleen, ”eikö tämä kotini ole ihmeen kaunis?” Sitten hän taas rupesi juoksentelemaan, katseli rakkaita paikkoja ja tervehti jokaista.

Hänen vanha hoitajansa itki ja nauroi vuorotellen syleillessään jälleen pikku neitiänsä. Samanlaista iloa osottivat muutkin neekerit, sillä Eva oli heidän kaikkien lemmikkinsä. Eikä hän suinkaan ollut unhottanut ystäviään täällä kotona. Heitä varten hän oli koonnut pitkin matkaa makeisia ja muuta pikkutavaraa matkalaukkuunsa ja kävi nyt näitä heille jakelemaan.

Sillä aikaa kun kaikki palvelijat ympäröivät Evaa, seisoi Tuomo yksinään syrjämpänä. Hän katseli ihmetellen ympärilleen ja näytti ihailevan sitä loistoa ja komeutta, joka kohtasi silmää, minne vaan päätänsä käänsi. Sillä Tuomo oli tässä suhteessa kuin muutkin neekerit. He kun ovat kotoisin rikkaimmasta maan osasta, jossa luonto esiintyy harvinaisen rehoittavana ja suurenmoisena, rakastavat kaikkea kaunista ja hohtavaa koko sydämmestään.

S:t Claire hymyili nähdessään Tuomon mieltymyksen. Sitten hän jätti hänet erään palvelijan huostaan ja varoitti tätä kohtelemaan tulokasta kunnioituksella.

Pikku Eva oli ollut aivan oikeassa ennustaessaan Tuomolle hyviä päiviä heidän luonansa. Hän sai toimekseen valvoa tallirengin tehtäviä ja silloin tällöin ajaa herrasväen vaunuja. Mutta näistä toimista hänelle vielä jäi paljon aikaa. Ja silloin hän sai oleskella Evan seurassa, sillä lapsi, joka oli syvästi kiintynyt uuteen ystävänsä, pyysi, että tämä saisi seurata häntä kävelyretkillä ja muilla matkoilla. Ja Tuomo ei voinut toivoakkaan mitään parempaa. Siistissä takissa, kiiltävissä saappaissa, valkeassa kauluksessa ja uudessa hatussaan hän käveli pienen hallitsijansa vieressä.

Välistä he taas istuivat pitkät ajat pienellä turvepenkillä pihalla. Eva poimi kukkia ja koristeli niillä vanhaa ystävänsä tahi luki hänelle Uutta Testamenttia. Ja Tuomo osasi kertoa hänelle mitä huvittavimpia kertomuksia ja laulella uudesta Jerusalemissa ja Kanaasta.

Evan täti, Ofelia neiti, joka oli kotoisin pohjoisvaltioista, missä neekerit ovat harvinaisia, ihmetteli monta kertaa sitä, että S:t Claire antoi tyttärensä niin paljon seurustella tämän mustan rodun kanssa. Sillä vaikka hän olikin hyväluontoinen ja totuutta rakastava neiti, olivat neekerit hänestä kuitenkin vastenmielisiä muista ihmisistä eroavan ulkomuotonsa kautta.

Evan isä naurahti. ”Hyvä serkku”, sanoi hän, ”jos näkisit Evan hyväilevän suurta koiraa, vaikkapa mustaa, ja leikittelevän sen kanssa, et pitäisi sitä minäkään, mutta sinä panet pahaksesi nähdessäsi hänet näiden mustien ihmisraukkojen parissa. Mutta ovathan neekerit olentoja, joilla on ymmärrys ja kuolematon sielu”.... ”Antaa lapsen olla”, jatkoi hän hetken perästä. ”Lapset ovat oikeastaan ainoat tässä mailmassa, jotka kanssakäymisessään osottavat täydellistä tasa-arvoa. Katsoppa nyt Evaa. Hänestä on Tuomo oikea sankari, hänen tekemät leikkikalunsa ovat jalokiviä kalliimmat ja hänen laulunsa mailman etevimpiä oopperoita kauniimmat. Lapset ovat Jumalan lahja sulostuttamaan

köyhien ja ylönkatsottujen elämää.”

Päivä päivältä oppi S:t Claire pitämään Tuomoa yhä suuremmissa arvossa. Huomattuaan hänen tarkkuutensa ja rehellisyytensä raha-asioissa, rupesi hän yhä enemmän käyttämään häntä kaikenlaisissa luottamustoimissa, kunnes viimein antoi Tuomon tehdä kaikki talon ostokset. S:t Clairella ei ollut tapana milloinkaan laskea niitä summia, jotka antoi kulkea palvelijoittensa käten kautta, jonka vuoksi moni heistä käyttikin isännän rahoja omiin tarpeisiinsa. Mutta tällainen menettely oli aivan Tuomon luonnetta vastaan. Rajaton luottamus teki hänet vaan yhä tunnokkaammaksi.

Tuomolla oli oma pieni huoneensa ja siellä tapaamme hänet eräänä päivänä rihvelitaulu edessään. Hän näet oli päättänyt kirjoittaa kotiansa. Mutta se oli itse teossa rohkea yritys. Tosin hän kotona ollessaan oli saanut opetusta Yrjö herralta, mutta siitä oli jo kulunut niin pitkä aika, että hän tuskin enään muisti kaikkien kirjaimien ulkomuotoakaan. Eikä hän liioin tietänyt, milloin mitäkin oli käytettävä. Siksi hän nyt ensin taululle koitti saada kokoon jonkinmoista kirjeen suunnitelmaa.

Juuri kun hän siinä hikoili ja vaikeroi taulunsa ääressä, astui Eva sisään, kiipesi tuolille ja katseli hänen työtään.

”Mitä kummia koukeroita sinä piirtelet, Tuomo setä”, kysyi hän.

”Minä koetan kirjoittaa rakkaalle muijalleni ja lapsukaisilleni, Eva neiti”, vastasi Tuomo pyyhkien silmiään, ”mutta enpä oikein tiedä, tulleeeko tästä mitään.”

”Oi, jospa voisin auttaa sinua, Tuomo! Viime vuonna osasin jo tehdä kaikki kirjaimet, mutta pelkäänpä unhottaneeni.”

Nyt he rupesivat yhdessä koettamaan. Molemmat olivat totiset ja tarkat sekä milt’ei yhtä taitamattomat. Kultakiharainen ja musta villapää olivat aivan vieretysten ja neuvottelivat vähä väliä jonkun kirjaimen ulkomuodosta.

”Katsoppas, tämä rupee jo näyttämään muhkealta”, huudahti Eva ja tähysteli ihaellen sitä, mitä olivat saaneet kokoonkyhättyksi. ”Kuinka tämä mahtaa ilahuttaa sinun vaimoasi ja lapsiasi! Se on oikein häpeällistä, että sinun on täytyntä erota heistä. Kyllä minä pyydän, että isä antaa sinun vielä palata heidän luoksensa.”

Tuomo setä kertoi nyt, että hänen entinen emäntänsä ja Yrjö herra olivat luvanneet ostaa hänet takaisin, ja näytti dollaria, jonka Yrjö oli antanut hänelle asian varmemmaksi vakuudeksi.

”Oletko siellä, Tuomo”, kuului S:t Clairen ääni, ja samassa hän astui sisään.

”Mutta mitä tämä on”, kysyi hän katsellessaan rihvelitaulua.

”Se on Tuomon kirje. Minä autan häntä vähäsen tässä toimessa. Eikö ole hyvin kirjoitettu?”

”En tahtois loukata kumpaakaan”, sanoi S:t Claire hymyillen, ”mutta ehkäpä lienee paras, Tuomo, että annat minun kirjoittaa tämän kirjeen.”

Sen hän myöskin teki, ja ennen iltaa se jo oli postissa.

VI.

Eräänä päivänä toi S:t Claire serkulleen, Evan tädille, nokimustan, noin 8-vuotiaan tytön kasvatettavaksi.

Tyttö, jonka nimi oli Topsy, oli vilkkaan ja villiäntyneen näköinen. Mustat kiiltävät silmät katselivat uteliaasti ympärilleen ja valkoiset hampaat hohtivat puoliavoimesta suusta. Hänellä ei ollut muuta, kuin säkkikankainen vaatekappale yllään, ja hän seiso nyt uuden hallitsijansa edessä kädet nöyrästi ristissä.

Ofelia neiti ei ollut varsin tyytyväinen saamastaan lahjasta. Hänestä talossa oli jo kyllin kasvavaa mustaa sukupolvea, josta oli paljon huolta ja vastuuta.

Mutta S:t Claire selitti ostaneensa lapsen pelastaaksensa hänet ruumiillisesta ja henkisestä kurjuudesta. Tyttö oli palvellut eräässä kapakassa, ja siellä häntä joka päivä piiskattiin niin, että hänen hätähuutonsa kuuluivat kauvas ympäristöön. Hän toivoi nyt, että Ofelia ottaisi lapsirukan huostaansa ja tekisi hänestä kelpo ihmisen.

Mutta se oli helpommin sanottu kuin tehty.

Topsya oli aina kohdeltu pahemmin kuin elukkaa, ei koskaan ystävällisesti puhuteltu ja neuvottu, aina vaan toruttu, potkaistu ja tuupattu. Hänellä ei sentähden ollut aavistustakaan kuuliaisuudesta, rehellisyydestä ja hyvydestä. Hän varasti ja valehteli, oli viekas kuin kettu ja sukkela kuin orava, aina valmis osottelemiseen ja kaikenlaisiin hullunkurisuuksiin.

Ofelia neiti koetti totuttaa häntä järjestykseen ja työhön. Mutta Topsylla oli erityinen taito tehdä kaikki nurinpäin. Kun hänen piti ommella, taittoi hän silmäneulansa, katkasi lankansa tahi sai siihen solmuja ja lymytti viimein koko työnsä.

Alituisesti löydettiin hän pahanteossa. Kun hänen piti peittää sängyt ja siivota huoneet, kiipesi hän pöydille, heitteli lakanoita ja peitteitä sinne tänne, pukeutui Ofelian vaatteisiin ja asettausi peilin eteen irvistelemään ja viheltelemään.

Kun Ofelia neiti suruissaan ja epätoivoissaan kyseli Topsyilta, miksi hän käyttäytyi niin pahasti, vastasi tämä viattomasti:

”En tiedä, neiti. Se tulee kai siitä että minulla on niin häijy sydän. Paras on, että neiti antaa minulle vitsaa. Niin entinen isäntänikin aina teki.”

”Mutta minä en mielelläni tee sitä. Kyllä sinä osaat olla kiltti ilmankin. Miksi et tahdo?”

”Kah, kun ma olen niin tottunut selkään saamaan. Kai se minulle hyvää tekee.”

Mutta kun Ofelia neiti kerran koitti samaa menetystapaa, huusi ja parkui Topsy henkensä edestä, vaikka kohta perästäpäin voitonriemuisasti kertoi muille lapsille, ett’ei Ofelian vitsananto tuntunut enempää kuin kärpäsen pureminen. Toista oli, kun entinen isäntä otti kouriinsa. Se koski.

Kartanon lapset, yksin Evakin, keräytyivät usein ihmetellen hänen ympärilleen, sillä hän osasi laulaa eriskummallisia neekerilauluja lyöden tahtia käsillään ja jaloillaan.

Kerran kun Topsy Ofelia neidin läsnä ollessa peitti sänkyä, näki hän kauniin punaisen nauhan ja hansikasparin pöydällä. Topsy teki tällä kertaa työnsä oikein huolellisesti, sillä häneltä ei suinkaan puuttunut kykyä. Mutta niin pian kuin Ofelia hiukan käänsi päätänsä, pisti hän nauhan ja hansikkaat hihaansa yhtä nopeasti, kuin tottunut taskuvaras. Mutta juuri kun hän oli pois menossa ja teki tavallisen kumarruksensa oven suussa, huomasi neiti nauhanpäähän pistävän hänen hihastaan. Hän kävi siihen paikalla ja kyseli, mistä se oli.

Mutta Topsy tekeytyi aivan tietämättömäksi ja sanoi:

”Kas, neidin nauha! Millä ihmeen tavalla se on tullut minun hihaani?”

”Topsy, älä nyt valehtele. Sinä olet ottanut nauhan.”

”En, neiti, minä vakuutan, ett’en ole nähnyt koko kalua tätä ennen. Enkä minä koskaan valehtele, en milloinkaan... Kai nauha oli joutunut sänkyyn ja sieltä livahtanut hihaani.”

”Etkö tiedä, että valehteleväminen on synty”, sanoi Ofelia, ja tällä tavalla jatkettiin kuulustelua kauvan aikaa, kunnes hansikkaat putosivat toisesta hihasta. Nyt Topsy tunnusti ottaneensa molemmat, mutta vakuutti kovasti katuvansa.

”Koska olet noin valmis näpistelemään, olet varmaan ottanut vielä muutakin tavaraa. Tunnusta nyt vaan kaikki”, sanoi Ofelia.

”Voi, neiti, minä olen ottanut Evan korallisen kaulakoristeen.”

”Entä vielä?”

”Sitten minä olen ottanut kamarineidin korvarenkaat.”

”Tuo heti kalut tänne”, komensi Ofelia kiivaasti.

”Sitä en voi tehdä, neiti hyvä, minä olen polttanut ne.”

Samassa tuli Eva huoneeseen kantaen kaulassaan korallikoristettaan ja kun Ofelia ihmetellen kysyi, mistä hän oli sen saanut, ei hän tiennyt sen edes poissa olleenkaan. Eikä siinä kyllin. Kun kamarineiti toi silitettyjä vaatteita sisään, oli hänellä korvissaan juuri ne renkaat, jotka Topsy sanoi ottaneensa.

Nyt seurasi taas uusi kuulusteleminen ja ihmetteleminen.

”Mutta miksikä sinä oikeastaan kerroit ottaneesi nuo tavarat?”

”No, kun neiti käski minun tunnustaa, enkä keksinyt mitään muutakaan”, vastasi Topsy viattomasti.

”Mutta tietysti en tahtonut sinua tunnustamaan sellaista, jota et ole tehnytään”, sanoi Ofelia. ”Onhan sekin valehtelemistä.”

”Vai on”, lausui Topsy kummastuneena.

Kamarineiti, joka oli kuullut tämän keskustelun, sanoi nyt harmistuneena: ”Jos minä olisin isäntä, totta tosiaankin antaisin piiskata tuota ilkeätä lasta että veri vuotaisi.”

”Älä koskaan puhukkaan sillä tavalla”, sanoi Eva. Lapsen silmät oikein säkenöivät ja posket hehkuivat. Sitten hän kääntyi Topsyyn puoleen sanoen:

”Lapsi rukka, miksi sinä varastit? Kyllä minä annan sinulle tavaraa, ettei sinun tarvitse varastella.”

Nämät olivat ensimmäiset ystävälliset sanat, jotka Topsy kuuli koko elinkautenaan. Ne tekivät omituisen vaikutuksen kovuudesta paatuneeseen lapsen-sydämmeeseen ja kyynel värähti hetkeksi hänen kiiluvassa silmässään.

Siitä päivästä oleskeli Eva usein Topsyyn seurassa. Hän vei hänet omaan kamariinsa ja puheli hänen kanssansa herttaisesti ja ystävällisesti. Lapsellisella tavalla kertoi Eva Topsyille Jesuksesta, joka rakastaa kaikkia, olkootpa valkeita tai mustia, ja suree heidän pahuuttansa. Ja hän tahtoo auttaa kaikkia, että he tulevat hyviksi ja nöyriksi, Topsyakin.

Kaikki tämä oli Topsyille ihan uutta ja käsittämätöntä, mutta Evan lempeä ja hiljainen käytös ei voinut ajan pitkään olla häneen vaikuttamatta.

Varsinkin koski se syvästi Topsyyn, kun hän näki Evan itkevän hänen pahuuttansa. Ei kukaan ollut vielä koskaan välittänyt hänestä niin paljon, että olisi hänen takiansa kyyneleitä vuodattanut. Eikä kukaan ollut silitellyt hänen villaista päätään ja sanonut: ”Topsy, minä pidän sinusta”, niinkuin Eva nyt teki.

Topsy oli tähän asti ollut itsepintaisuuden perikuva ja hänen sydämensä kylmä ja kolkko, mutta Evan ystävällinen käytös sulatti sen kuin kevätaurinko hyisen maan. Evan takia tahtoi Topsy tulla nöyräksi ja kuuliaisiksi, Evan mieltä hän ei tahtonut pahoittaa. Ja näin sai Eva enemmän aikaan, kuin kaikki Ofelian pitkät puheet ja nuhdesaarnat.

VII.

Kaksi vuotta on kulunut siitä, kun ystävämme Tuomo joutui S:t Clairen perheeseen. Vaikka hän oli kaukana omaisistaan ja vaikka hän usein toivoi sitä elämää, johonka vaellus maan päällä vaan on valmistus, ei hän kuitenkaan tuntenut itseään onnettomaksi. Hän oli oppinut raamatusta, että on suuri voitto olla jumalinen ja tyytyä onneensa.

Kotoansa hän oli saanut kirjeen, joka sisälsi paljon ilahduttavia tietoja. Chloe oli omasta pyynnöstään päässyt palvelemaan erään sokurileipojan luo, jossa hän erityisen kakku- ja torttuleipomus-kykynsä kautta ansaitsi paljon rahaa, ja nämät hän sai pitää itse ja panna säästöön ukkonsa takaisinlunastamista varten. Tuomon molemmat pojat olivat melkoisesti kasvaneet ja pikku tyttö osasi jo kävellä. Tuomo sedän tupa oli nykyään tyhjä, mutta Yrjö, joka oli kirjeen tekijä, puhui laajalta tuumistaan korjauttaa ja isontaa sitä. Lopuksi hän vielä kertoi isästään ja äidistään sekä omasta koulunkäynnistään ja luvuistaan.

Tuomo luki kirjeen monta kertaa. Hänestä se oli ihmeen hyvästi kokoonpantu ja niin selvää käsialaa, että osasi lukea vaikka huoneen toisesta päästä.

Evan kanssa hän sitten tuumiskeli, eikö olisi syytä panna se lasiin ja raamiin seinälle ripustettavaksi.

Tuomon ja Evan ystävyys oli vuosien kuluessa yhä vaan kasvanut. Tuomo ihaili ja rakasti Evaa kuin viattomuuden ja herttaisuuden perikuva ja koetti kaikin tavoin täyttää pienen hallitsijansa toiveita. Missä hän vaan liikkui, muisti hän aina hakea jotakin Evaa varten. Ja kun Eva sitten Tuomon kotiintullessa kysyi:

”No, Tuomo setä, mitä sinulla on minua varten?” soi tämä kuin musiikki hänen korvissaan.

Ja Eva puolestaan osotti ystävyyttään ja kiitollisuuttaan niin usein, kuin suinkin ymmärsi ja osasi.

Kun Tuomo halusi kuulla raamattua, oli Eva aina valmis lukemaan. Kaunis, sointuisa ääni, runollinen mielikuvitus ja rakkaus kaikkeen suureen ja ylevään tekikin hänestä erinomaisen lukijan. Sillä tavalla ei Tuomo vielä eläissään ollut kuullut raamattua esitettävän.

Ensin oli Eva lukenut vaan vanhan ystävänsä mieliksi, mutta vähitellen kiintyi hän koko olennollaan tähän suuremmoiseen kirjaan. Se herätti hänessä omituisia tunteita ja syvää kaipautta. Enin hän rakasti profeetallisia kirjoja ja ilmestysraamattua, sillä niissä puhuttiin tulevaisesta onnesta ja ihanuudesta, joka teki häneen syvän vaikutuksen.

Kerran kun he taas lukivat uudesta Jerusalemissa, sen kultaporteista ja kalliilla kivillä kaunistetuista muureista, sanoi lapsi yht’äkkiä:

”Tuomo setä, minä menen pian sinne.”

”Minnekkä, Eva neiti?”

Lapsi nousi seisaalleen ja osotti pienellä kädellään taivasta kohti. Iltarusko loi hänen kasvoillensa ja kultakutrillensa ylliuonnollisen hohteen ja silmät katselivat vakavasti avaruuteen. ”Minä menen tuonne, Tuomo setä, pian minä olen enkelien luona.” Tuomo tunsu piston sydämessään. Tosiaankin oli hän monta kertaa viime aikoina ihmeekseen huomannut, mitenkä Evan pienet kädet olivat laihtuneet, iho oli käynyt läpikuultavammaksi ja hengitys lyhyemmäksi. Eikä hän enää jaksanut juosta ja leikkiä puutarhassa kuin ennen. Tuomo oli myöskin kuullut Ofelia neidin puhuvan yskästä, jota eivät kaikki hänen lääkkeensä voineet parantaa. Nytkin paloi hehkuva puna hänen poskillaan ja pienet kädet olivat kuumeentapaiset. Ja kuitenkin Tuomon päähän ei ollut milloinkaan pistänyt sellainen mahdollisuuskään, että Eva oli heidät jättävä.

Tuomon ja Evan keskustelu keskeytettiin sen kautta, että Ofelia kutsui Evaa sisään, sillä ilta oli jo käynyt viileäksi ja kaste peitti maan.

Ofelia oli tottunut sairaanhoitaja. Hän oli aikaa sitten levottomuudella kuunnellut Evan yskää ja huomannut tuon petollisen punan hänen poskillaan.

Hän ilmoitti pelkonsa Evan isälle, mutta tämä ei ottanut sitä kuullakseenkaan. ”Etkö näe, että lapsi kasvaa”, oli hänellä tapana vastata ja mennä muihin puheisiin.

Mutta Ofelian sanat olivat kuitenkin tehneet hänet äärettömän hermostuneeksi ja levottomaksi. Eva oli hänen silmäteränsä, hänen ilonsa ja tulevaisuuden toiveensa, eikä hän tahtonut antaa sellaiselle ajatuksellekaan sijaa, että hänen sydänpäpynsä oli pois menevä. Ja siksi hän koetti vakuuttaa sekä itselleen että muille, että tuo yskä, josta Ofelia niin usein puhui, ei ollut muuta kuin pienen kylmettymisen seuraus, joka piankin antautuisi.

Mutta hän oleskeli siitä alkaen vielä enemmän kuin ennen Evan kanssa, otti hänet kanssansa kävelemään ja ajelemaan. Usein hän myöskin toi hänelle vahvistavia lääkkeitä, ei siksi että lapsi olisi ollut niiden puutteessa, kuten hän selitti, mutta eiväthän ne nyt haitaksikaan olleet.

Oli kuitenkin eräs seikka, joka suuresti huolestutti Evan isää, ja se oli lapsen nopeasti kasvava henkinen kehitys, hänen ymmärryksensä ja tunteidensa kypsyys. Tosin hän vielä joskus leikki ja iloitsi, kuin lapset yleensä, mutta usein hän lausui niin syviä ajatuksia ja viisaita arvosteluja, että olivat kuin jonkun korkeamman hengen kuiskaamia. Sellaisina

hetkinä S:t Clairea väristytti ja hän sulki Evan syliinsä aivan kuin olisi hellyydellään koittanut pidättää häntä luonansa.

Eva oli aina kohdellut kaikkia orjia hyvydellä, mutta tästä lähin oli, kuin hän vaan olisi elänyt osottaakseen rakkautta. Kun hän leikkitteli Topsyyn ja muiden neekerilasten kanssa, oli se enimmäkseen heidän huvikseen. Hän ajatteli, kumma kyllä, usein neekerien tilaa ja suri heidän kohtaloansa.

Eräänä päivänä hän puhui siitä isänsä kanssa.

Oli ilta ja S:t Claire istui verannalla. Hän oli kutsunut Evan luokseen antaakseen hänelle erään ostamansa kipsikuvan. Mutta hän peljästy nähdessään lapsen luonnottoman kirkkaat silmät ja hehkuvat posket.

”Eva lemmikkini, kuinka voit? Oletan parempi”, sanoi hän puristaen lasta rintaansa vasten.

”Isä, minä olen kauvan jo tahtonut sanoa sinulle jotain ja nyt sen teenkin, ennenkuin tulen tästä heikommaksi.”

S:t Claire vapisi, ja Eva istuutui hänen polvellensa nojaten päätään hänen rintaansa vasten ja sanoi:

”Isä, aika lähenee, jona minun täytyy jättää sinut; minä menen pois, enkä koskaan enään palaa.” Eva itki.

”Pikku kultanuppuseni”, puhui S:t Claire koettaen tehdä äänensä huolettomaksi, vaikka koko olentoansa väristytti. ”Sinä olet nyt niin alakuloinen ja hermostunut, mutta katsoppas, mitä olen sinulle ostanut.”

”Ei, isä kulta”, vastasi Eva ja työnsi hiljaa pois kuvan, ”älä petä itseäsi. En ole ensinkään parempi ja pian minä menen pois. Enkä liioin ole alakuloinen. Ellei sinua olisi ja noita ystäviäni, tuntisin itseni oikein onnelliseksi. Halusta minä täältä eroan.”

”Mikä on tehnyt rakkaan lapseni mielen niin raskaaksi, että se tahtoo pois? Onhan sinulla kaikkia, mitä suinkin saatat toivoa.”

”On kyllä, mutta minä tahdon mieluummin olla taivaassa. Täällä on niin monta asiaa, jotka minua surettavat.”

”Mitkä sitten?”

”Minä olen niin huolissani meidän palvelijaimme tähden. Ne ovat niin hyviä ja ystävällisiä minulle. Soisin, että he kaikki olisivat vapaita.”

”Mutta, lapsi kulta, onhan heidän hyvä olla täällä meidän luonamme.”

”Onpa niinkin. Mutta kaikki ihmiset eivät ole sinun kaltaisiasi, isä. Ei setäkään ole sellainen. Jos nyt joku onnettomuus kohtaisi sinua, kuinka orjiamme silloin kävisi? Minä tiedän, että moni orjainomistaja on ruoskinut neekerejään kuoliaaksi.”

”Olen hyvin pahoillani siitä, että sinulle on kerrottu sellaisia julmuuksia, rakas lapseni.”

”Niin, isä, sinä tahtoisit, että minä olisin täydellisesti onnellinen sillä aikaa, kun muut kärsivät kurjuutta koko elämänsä. Et voi uskoa, kuinka sellaiset surulliset tapaukset koskevat minuun. Minä ajattelen niitä alinomaa. Eikö voisi vapauttaa kaikkia orjia?”

”Minä puolestani sen kyllä soisin, mutta en todella tiedä, mitenkä niin pitkälle päästäisiin.”

”Isä, sinä joka olet niin hyvä ja osaat puhua niin kauniisti, etkö voisi matkustaa ympäri maata ja kehoittaa ihmisiä vapauttamaan orjiansa? Kun minä olen poissa, teet sen kyllä minun takiani.”

”Kun sinä olet poissa”, huudahti S:t Claire. ”Rakas lapsi, älä puhu sillä tavalla. Sinä olet minun ainokaiseni tässä maailmassa.”

”Minun vanhalla hoitajallani ei myöskään ole, kuin yksi lapsi, ja kuitenkin hänen täytyy elää erikseen siitä. Kyllä minä tiedän, että hän on murheissaan siitä. Olen nähnyt hänen usein itkevän. Ja kyllä Tuomokin rakastaa lapsiaan. Voi, isä, eikö ole kauheata, että tapahtuu sellaisia asioita?”

”On kyllä kultaseni”, sanoi S:t Claire lohduttavaisesti, ”mutta älä nyt sure, rakas lapsi, äläkä puhu kuolemastasi, niin koetan saada kaikki hyvälle kannalle.”

”Ja lupaa myöskin, rakas isä, että annat Tuomolle vapauden, niin pian” – Eva pysähtyi ja lisäsi sitten empien – ”niin pian kun olen poissa.”

S:t Claire lupasi tehdä kaikki, mitä hänen pikku Evansa suinkin pyysi.

Heidän keskustellessaan oli aurinko mennyt mailleen ja hämärä oli vähitellen kietonut kaikki harmaaseen vaippaansa. S:t Claire ei enää nähnyt Evan kasvoja, kuunteli vaan hänen vienoa ääntänsä, joka soi kuin henkien kuiskaus toiselta puolen haudan. Oli kuin hänen armas äiti-vainajansa olisi puhutellut häntä lapsen kautta. Viimein hän kantoi Evansa sisään, tuuditteli häntä käsivarsillaan ja lauloi nukuksiin.

VIII.

Evalla oli oma huone, joka niinkuin muutkin huoneet johti verannalle. Tänne S:t Claire oli hankkinut kaikkia, mikä

suinkin viehättää silmää ja ilahuttaa mieltä.

Siellä oli tauluja ja marmorikuvia, bamburuoko-sohvia ja -tuolia, pieni kirjoituspöytä täynnä pikkukaluja, pehmeitä mattoja ja hienoja uutimia.

Tässä sievässä huoneessa lepäsi Eva tästälähin suurimman osan päivää. Hän makasi tavallisesti pienellä sohvallaan ikkunan ääressä ja katseli suurilla kirkkailla silmillään järven kimaltelevia aaltoja.

Koko talon väki kaipasi hänen keveitä askeliaan, jotka aina ennen kuuluivat puutarhassa ja verannalla. Eva oli ollut heidän ilonsa ja auringonpaisteensa ja siksi he nyt kaikki surulla ja osanotolla seurasivat hänen tilaansa ja tekivät mitä voivat ilahuttaakseen häntä. Joka aamu hän näiltä ystäviltään sai kauniita kukkavihkoja, Topsykin koetti parastaan järjestäessään kukkia Evan kamaria varten, ja Tuomo oli onnellinen, kun lämpiminä päivinä sai kantaa pientä sairasta joko verannalle tahi puutarhaan orangeuiden varjoon ja laulella hänen lempilaulujaan.

Eräänä päivänä pyysi Eva Ofelia tatiä leikkaamaan osan hänen kiharoistaan, sillä hän tahtoi jaella niitä ystävilleen muistoksi. Ofelia tuli saksineen ja pian oli Evalla syli täynnä pitkiä kiharoita, joita hän vakavasti katseli ja punoi laihojen sormiensa ympäri. Vähä väliä hän myöskin loi katseensa isäänsä, joka seiso i siinä synkän näköisenä huulet kokoon puristettuina.

Kun kaikki oli leikattu, viittasi hän isäänsä tulemaan luoksensa, ja sanoi: ”Rakas isä, voimani vähenevät päivä päivältä ja minä tiedän että kuolema on lähellä. Minulla olisi niin paljon sanottavaa ja tehtävää, mutta se on niin vaikeata, kun et sinä koskaan tahdo kuulla puhuttavankaan näistä asioista. Mutta sallippa nyt, että puhun.”

”Kyllä sallin”, vastasi S:t Claire ja peitti silmänsä toisella kädellään tarttuen toisella Evan pieneen kuumaan käteen.

”Minä soisin, että palvelijamme kokoontuisivat tänne, sillä minulla olisi vähän puhuttavaa heille.”

Sana lähetettiin, ja hetken päästä olivat kaikki palvelijat kokoontuneet Evan huoneeseen. Siellä vallitsi pari minuuttia haudan hiljaisuus. Kukin katseli huoaten ja päätään pudistaen ennen niin kukoistavaa pikku neitiä, joka nyt laihana ja läpikuultavana lepäsi sohvallaan. Eva kohottausi hiukan ja katseli kauvan ja vakavasti kutakin.

”Minä olen kutsuttanut teidät tänne siksi, että rakastan teitä kaikkia”, sanoi Eva. ”Minulla olisi teille jotakin sanomista, jota en tahtoisi teidän unhottavan.... Pian minä jätän teidät. Parin viikon päästä ei minua ole enään.”

Tässä katkasi haikea itku ja valitus Evan puheen.

Hän odotti hetken ja jatkoi sitten heikolla äänellään: ”Minä tahdon kertoa teille, että on olemassa ihana suloinen maailma, jossa Jesus asuu. Minä menen nyt sinne, mutta te voitte myöskin päästä sinne. Se on luotu kutakin varten. Jokainen voi tulla enkeliksi ja iloita siellä lakkaamatta..... Mutta jos tahdotte sinne, pitää teidän elää, niinkuin kristittyjen. Kyllä Jesus teitä auttaa. Rukoilkaa häneltä apua, lukekaa hänen sanaansa....”

Lapsi keskeytti puheensa, katseli säälliväisesti kuulijoitaan ja jatkoi sitten surullisesti:

”Voi teitä raukkoja, ettehan te osaakaan lukea!” Ja Eva painoi päätään sohvaan vasten ja itki.

”Sama se”, sanoi hän viimein päätään kohottaen ja hymyillen ystävällisesti kyynelten kesken. ”Minä olen rukoillut teidän edestänne ja tiedän, että Jesus auttaa teitä, vaikk’ette osaakaan lukea. Toimittakaa niin, että usein saatte kuulla raamattua luettavan ja seuratkaa sen oppia! Silloin toivon tapaavani teidät kaikki taivaassa.”

”Amen”, sanoi Tuomo vakavasti ja siihen yhtyivät muutkin.

”Minä tiedän, että te kaikki rakastatte minua. Te olette osottaneet minulle paljon hyvyttä ja ystävällisyyttä ja nyt minä tahtoisin antaa teille pienen muiston. Tässä on kullekin kihara minun hiuksistani. Kun katselette sitä, niin muistakaa, että minä rakastin teitä ja että minä olen mennyt taivaaseen, jossa halajan teidät tavata.”

Mahdoton on kuvata sitä mielen liikutusta, joka seurasi näitä Evan sanoja. Kaikki tulivat hänen luokseen ottaaksensa hänen kädestään tämän viimeisen rakkauten osotteen. He lankesivat polvilleen, nyhykkyttivät ja itkivät, suutelivat hänen vaatteitaan ja sopersivat siunauksia ja lempeitä sanoja.

Kun kukin oli saanut lahjansa, antoi Ofelia merkin, että he kaikki siirtyisivät pois, sillä hän pelkäsi sairaan liiallista räsitystä.

Loppu lähestyi, vaikka välistä oli hetkiä, jolloin Eva näytti niin virkeältä ja iloiselta, että hänen isänsä jo taas rupesi toivomaan. Eva vaan itse ei toivonut. Hän tuns i niin varmaan kuoleman lähestymisen. Oli aivan kuin hän sielussaan olisi kuullut taivaallisen kutsunnan ja nähnyt tulevan ihanuuden.

Tuomon kanssa hän usein puhui näistä asioista ja tämä vanha ystävä ymmärsi hänet paremmin kuin kukaan muu. Viimein Tuomo ei enää malttanut nukkua omassa pienessä suojassaan, vaan makasi kaiket yöt verannalla ollakseen heti valmis niin pian kuin ratkaiseva hetki lähene i.

Ja eräänä yönä, kun Ofelia valvoi Evan vuoteen ääressä, huomasi hän lopun olevan käsissä. Hän meni heti Tuomoa herättämään ja pyysi häntä hakemaan lääkäriä. Sitte hän naputti S:t Clairen ovea ja käski hänet sairaan vuoteelle. Tämä öinen kutsu teki häneen sellaisen vaikutuksen, kuin olisi hän jo kuullut heitetävän multaa armaansa kirstulle.

Hän kiirehti paikalla ylös, tuli Evan huoneeseen ja nojautui hänen vuoteensa yli. Hänen sydämensä oli seisattua nähdessään kuoleman leiman lapsensa kasvoilla. Nyt oli siis kaikki toivo turha. Evan kasvojen ilme ei enää ollut tämän maailman, vaikka hän vielä hengitti.

Muutaman minuutin päästä tuli Tuomo lääkärin kanssa. Tämä katseli sairasta tarkasti ja kysyi sitten kuiskaavalla äänellä: "Milloinka tämä muutos tapahtui?"

"Puoliyön aikana", vastasi Ofelia.

Vähitellen joutui koko talonväki liikkeelle ja verannan lasiovien takaa katseli levottomia kasvoja ja kyyneleisiä silmiä.

"Voi, jospa hän vielä heräisi ja puhuisi, vaikka vaan kerran", vaikeroi S:t Claire.

Suuret siniset silmät aukenivat, hymy levisi kasvojen yli, hän koetti kohottaa päätään ja puhua.

"Eva, oma lemmikkini, tunnetko minut?"

"Rakas isäni", sanoi lapsi tehden viimeisen ponnistuksen ja kiersi kätensä hänen kaulansa ympäri. Mutta hetken päästä ne putosivat hervottomina alas ja S:t Claire näki noissa rakkaissa kasvoissa kuoleman kamppauksen ja kuuli hänen harvan ja raskaan hengenvetonsa. "Tämä on hirveätä", valitti S:t Claire ja puristi Tuomon kättä tuskin tietäen, mitä teki. "Tämä kerrassaan tappaa minut."

Kyyneleet kiersivät Tuomon silmissä, kun hän siinä piti isäntänsä kättä ja katseli vuoteella lepääviä kalpeita kasvoja.

"Jumalan kiitos, nyt se on ohitse", sanoi hän viimein. "Katsokaa häntä!"

Kaikki tuska oli loppunut. Vapautunut henki oli päässyt kotia ja lapsen kasvoissa kuvastui tyyneys ja taivaan rauha.

Taulut ja veistokuvat Evan huoneessa olivat peitetyt valkeaan suruharsoon ja uutimet vedetyt ikkunan eteen. Eva lepäsi vuoteellaan sellaisessa valkeassa leningissä, joita hän aina eläissään oli käyttänyt. Uutimien kautta syntynyt ruusuinen valo loi lämpimää punaa kuolon kalpeille kasvoille, pitkät silmäripset varjostivat hienoja poskia ja pää oli hiukan sivullepäin käännetty, aivan kuin luonnollista unta nukkuvan.

S:t Claire käveli kuin unissaan, ei välittänyt mistään, ei kuullut mitään, seiso i vaan tuntikausia tytärtänsä katsellen. Häneltä kysyttiin, koska maahanpaniaisia oli vietettävä, mihin Eva oli pantava y. m., mutta hän ei puuttunut ollenkaan näihin asioihin.

Ofelia piti huolta kaikesta. Hän koristeli palvelijain kanssa Evan huonetta ja poisti siitä tuoksuvien kukkain avulla kaiken synkkyyden. Evan pöydällä oli ihania ruusuja ja kamarineiti järjesti aistikkaasti afrikalaisia jasmiineja hänen vuoteelleen.

Juuri kun kaikki oli valmista, astui Topsy sisään silmät itkusta turvoksissa. Kamarineiti viittasi häntä menemään tiehensä, mutta Topsy läheni siitä huolimatta vuodetta.

"Annappa minunkin tulla tänne! Minulla on niin kaunis ruusu, jonka tahtoisin laskea Eva neidin vuoteelle."

"Mene tiehesi", tiuskasi neiti harmistuneena.

"Anna hänen olla", sanoi S:t Claire yht'äkkiä. Hän oli seisonut syrjemmällä ja kuullut koko keskustelun.

Kamarineiti vetäytyi nyt pois ja Topsy tuli laskemaan kukkansa kuolleen jalkain juureen. Sitte hän äkisti heittäytyi lattialle, itki ja parkui ääneen.

Ofelia riensi huoneeseen, nosti hänet lattialta ja koetti saada vaikenemaan, mutta turhaan.

"Voi, Eva neiti, voi jos olisin kuollut hänen kanssaan!"

"Rauhoitu, hyvä lapsi", pyysi Ofelia. "Eva on nyt enkelinä taivaassa."

"Mutta minä en saa häntä enää koskaan nähdä", nyyhki Topsy, "ja hän oli ainoa, joka sanoi rakastavansa minua. Nyt ei ole enää ketään... Voi, ett'en olisi syntynytkään! Mitä minusta nyt tulee?"

Lapsi raukan suru ja epätoivo oli niin liikuttava, että S:t Claire ja Ofelia seisoivat kyynelsilmin ja Ofelia koetti lohduttaa häntä kaikin tavoin.

"Topsy rukka, älä ole noin murheellinen! Minäkin pidän sinusta, vaikk'en olekaan tämän pikku vainajan kaltainen. Kyllä koetan auttaa sinua, että tulet kelpo ihmiseksi." Neidin kyyneleet ja värähtelevä ääni puhuivat enemmän kuin sanat. Siitä asti hän voitti tuon hyljätyn lapsen luottamuksen ja rakkauden.

Hautajaisia valmistettiin, ihmisiä tuli ja meni. Kaikki olivat mustiin puetut ja puhuivat matalalla äänellä. Eva pantiin pieneen kirstuunsa ja kannettiin hautaan, joka oli kaivettu puutarhaan turvepenkin viereen, missä hän niin usein oli istunut.

Mutta kun kaikki muut itkivät ja valittivat, seiso i Evan isä haudan partaalla kuivin silmin. Hänen sydämensä oli niin rikki murrettu, ett'ei ollut kyynelistä lievitystä.

Kaikki S:t Clairen harrastukset olivat tavalla tai toisella olleet kiintyneet Evaan. Häntä varten hän oli tehnyt työtä, häntä varten hoitanut omaisuuttaan, tehnyt parannuksia ja muutoksia, ja kun häntä nyt ei enää ollut, tuntui kaikki niin sanomattoman tyhjältä ja joutavalta.

Hänen elämänsä keskus oli poissa, ei ollut enää mitään toimitettavaa ja tehtävää.

Oli kuitenkin yksi asia, johon S:t Claire vähitellen ryhtyi. Hän rupesi valmistaviin toimeenpiteisiin Tuomon vapauttamista varten, joka oli tapahtuva niin pian, kuin kaikki lailliset muodot oli saatu täytetyiksi.

Sillä aikaa hän seurusteli Tuomon kanssa yhä ahkerammin. Ei hänestä kukaan niin paljon muistuttanut pikku Evasta, kuin tämä uskollinen palvelija, ja siksi hän alituisesti tahtoi häntä seuraamaan itseänsä. Ja Tuomo palkitsi nuoren isäntänsä ystävyyden osoittamalla rajatonta hellyyttä ja kiintymystä.

Mutta vaikka hän rakastikin isäntäänsä, oli hän kuitenkin iloa säkenöivin silmin kuullut pääsevänsä vapaaksi.

IX.

”Oletko jo saanut Tuomon vapautuskirjeen valmiiksi ja allekirjoitetuksi”, kysyi Ofelia eräänä päivänä.

”En vielä”, vastasi S:t Claire lukien sanomalehteä.

”Se on pahasti”, sanoi neiti totisesti; ”sinun pitäisi rientää.”

”No miksikä niin?”

”Saattaisithan kuolla sitä ennen. Ja kuinka silloin kävisi rehellisen Tuomon?”

”Mitä ajattelet, serkku”, kysyi S:t Claire kummastuneena. ”Onko minussa mielestäsi keltakuumeen tai koleran oireita?”

”Ei, sitä en tarkoita. Mutta voihan kuolema tulla millä hetkellä tahansa.”

S:t Claire meni verannalle. Sana kuolema soi niin kummalta hänen korvissaan. Hän kulki edestakaisin mietiskellen sen syvää sisältöä.

Toisella puolen verantaa istui Tuomo tavaellen raamattuaan puoliääneen. S:t Claire istuutui hänen viereensä ja tarjousi lukemaan hänelle.

Tuomo osotti erästä paikkaa, jonka hän oli merkinnyt, ja S:t Claire luki syvällä, sointuvalla äänellään vertauksen viimeisestä tuomiosta. Hän pysähtyi usein ikäänkuin paremmin syventyäkseen tähän kaikessa yksinkertaisuudessaan suuremmoiseen kertomukseen.

Hän oli koko illan hyvin hajamielinen ja asettui vihdoon pianon ääreen. Siinä hän sävelissä ilmaisi kaiken kaihonsa ja epätoivonsa. Hän ihan kuin puhui itsekseen siitä, jota ei sanoilla voinut kellenkään ilmoittaa.

Soiteltuaan etsi hän nuottia ja rupesi laulamaan erästä latinalaista virttä, jota hurskas äiti-vainajansa usein oli laulellut. Nytkin tuntui hänestä siltä, kuin äiti olisi ollut hänen läheisyydessään, kuin äiti oikeastaan olisikin laulanut.

Tuomo oli vähitellen lähestynyt. Vaikka hän ei ymmärtänytkään vieraskielisiä sanoja, oli itse se tapa, millä S:t Claire esitti laulun, syvästi vaikuttanut häneen, pannut hänen sydämensä värähtelemään.

Laulun loputtua otti S:t Claire hattunsa ja meni kävelemään. Tuomo istuutui verannalle.

Ilta oli viehättävän kaunis. Kuu hopeoi puut ja käytävät ja teki suihkulähteen vedestä miljoonia hohtokiviä.

Tuomo ajatteli siinä istuessaan kotiansa ja kuvitteli, kuinka pian hän saisi palata sinne. Kun hän kerran oli päässyt vapaaksi, tahtoi hän työllään myöskin lunastaa vaimonsa ja lapsensa. Tyytyväisyydellä hän katseli voimakkaita käsivarsiaan. Pian ne olisivat hänen omansa ja hän saisi itse nauttia niiden työn hedelmiä. Tuomo muisteli myöskin nuorta, jalomielistä isäntäänsä ja rukoili hänen autuutensa ja sielunrauhan puolesta. Nuoresta isännästä kääntyivät ajatukset rakkaaseen pikku Evaan, joka nyt oli enkelinä taivaan ilossa. Kuvitellessaan sekä nykyisiä että tulevia asioita edestakaisin kävivät hänen silmänsä raskaiksi ja hän nukahti. Mutta vielä unessakin liikkuvat samat kuvat hänen sielussaan. Hän näki Evan tulevan vastaansa seppelöitynä ja säteilevänä. Silmissä oli taivaallinen loiste ja kultainen kehys ympäröi hänen päätään. Mutta sitte hän yht’äkkiä katosi ja Tuomo heräsi siihen, että porttia jyskytettiin.

Hän kiirehti avaamaan ja näki portin takana useita miehiä, jotka raskain askelin astuivat sisään kantaen pitkään vaippaan käärittyä ihmisruumista. Kun lyhdyn valo lankesi makaavan kasvoihin, päästi Tuomo hirmuisen hätähuudon, joka kaikui läpi kaikkien holvikäytävien. Hän oli tuntenut isäntänsä.

S:t Claire oli kävelyretkellään poikennut eräasen kahvilaan silmäilläkseen iltalehteä. Lukiessaan syntyi viereisessä huoneessa tappelu kahden päihtyneen kesken. S:t Claire ja jotkut muutkin menivät eroittamaan heitä ja juuri kun hän oli vääntämäisillään puukon toisen kädestä, sai hän siitä syvän iskun.

Talo täyttyi pian valituksilla ja hätähuudoilla. Palvelijat heittäisivät lattialle, repivät tukkaansa tahi juoksivat kauhistuneina paikasta toiseen.

Lääkäri tuli ja tutki haavaa. Mutta jo hänen kasvonsa kertoivat, että kaikki toivo oli turha. Hän satoi kuitenkin haavan ja määräsi palvelijat poislähetettäväksi, jotta sairas saisi olla hiljaisuudessa.

S:t Claire avasi silmänsä ja katsahti orjaraukkoja, joita nyt väkisin koetettiin saada väistymään. Hänen kasvoissaan kuvastui syvä säälin ja surun tunne.

Hetken perästä kävi hän Tuomoon kiinni, joka oli laskenut polvilleen herransa viereen, ja sanoi:

”Tuomo ystäväni.”

”Mitä herra tahtoo?” kysyi Tuomo.

”Minä kuolen, Tuomo”, sanoi S:t Claire matalalla äänellä. ”Rukoile minun edestäni!”

Ja Tuomo rukoili koko sydämensä lämmöllä ja hartaudella rakkaan poismenevän isäntänsä edestä. Se oli todellakin rukous täynnä surua ja kyyneliä, mutta myöskin palavaa intoa.

S:t Claire ummisti silmänsä, huulet värähtelivät ja hän toisti hiljaa itsekseen äsken laulamansa latinalaisen virren sanoja.

”Hän hourii”, sanoi lääkäri.

”En houri”, sanoi S:t Claire selvään, ”vihdoinkin olen päässyt rauhaan.”

Tämä ponnistus teki lopun hänen voimistaan. Kuolon kalpeus levisi vähitellen hänen kasvoilleen; hän kuiskasi: ”äiti”, ja veti viimeisen hengenvetonsa.

X.

Hyvän isännän kuolema on orjien katkerimpia hetkiä. He ovat tottuneet inhimilliseen kohteluun ja hyviin päiviin ja sitten kaikki yht’äkkiä loppuu. Mitä tulevaisuus tarjonneekaan, aina se on nykyistä huonompi, sillä hyvät isännät ovat harvassa.

Tämän tiesivät S:t Clairenkin palvelijat sangen selvästi ja siksi kaikui koko talo heidän nyyhkytyksistään ja hätähuudoistaan. Tuomonkin unelmat vapaudesta ja kotiin pääsystä olivat nyt rauvenneet.

Ofelia puhui kyllä perillisille S:t Clairen aikeista vapauttaa Tuomo, mutta kun ei mitään laillisia paperia ollut, eivät he ottaneet sitä kuuleviin korviinsaakaan.

Muiden palvelijoiden keralla hänkin siis lähetettiin hautajaisten jälkeen orjahuutokauppaan myytäväksi.

Tämä oli taas ihan samanlainen näytelmä, kuin se, jossa Haley osti itselleen orjia.

Nytkin oli vapisevia äitejä, itkeviä lapsia ja särkyneitä sydämiä ajettu kokoon yleisön tarkastettaviksi. Katsojista moni lasketteli sukkeluksiakin ja teki pilaa tästä elävästä tavarasta.

”Kukapa S:t Clairen palvelijoista välittäisi”, arveli eräs herrasmies. ”Kaikki tyyni hemmoteltua väkeä, eivät kelpaa mihinkään.”

”Kyllä masentuvat”, sanoi toinen, ”jahka saavat piiskaa maistaa.”

Tuomo katseli levottomasti kaikkia näitä ostonhaluisia herroja.

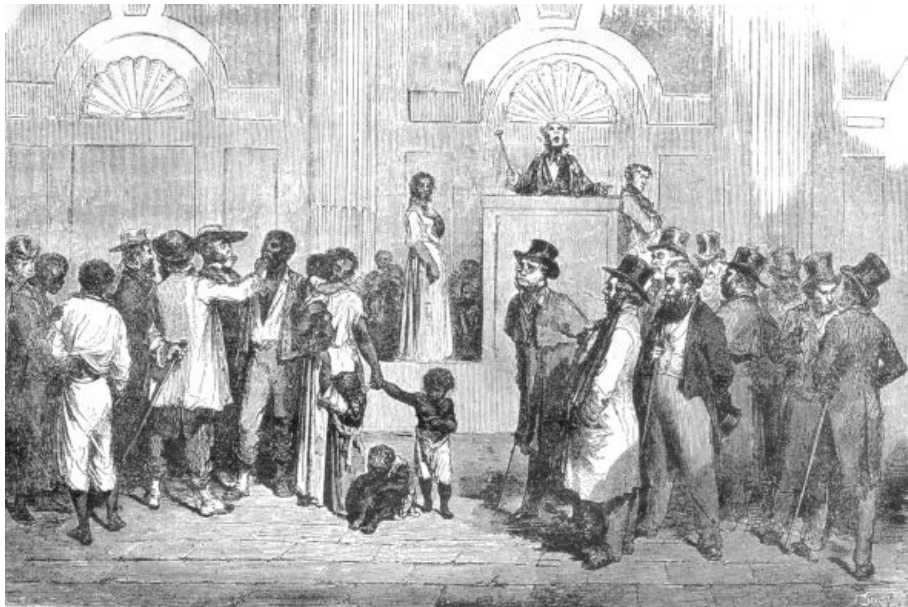
Siellä oli suuria ja pieniä, lihavia ja laihoja, partaisia ja parrattomia, hienosti puettuja ja arkipuvussaan esiintyviä herrasmiehiä. Mutta ei vaan yksikään ollut S:t Clairen kaltainen.

Vähää ennen huutokaupan alkua tunkeusi eräs lyhytvartinen ja harteava mies ihmisjoukosta esiin sellaisella vauhdilla, kuin olisi jo peljännyt varsin myöhästyneensä. Päästyään orjien tykö, rupesi hän heti tuntijan tavalla heitä tarkastelemaan. Hän nosteli leuasta, katseli hampaita, pani hyppimään, mittasi rintaa ja käsivarsia.

Tuomo tunsu heti ensi hetkestä inhoa ja kauhua nähdessään tämän miehen. Vaikka olikin lyhyt, osotti koko hänen ruumiinrakennuksensa jättiläisvoimia. Pää oli suuri ja pyöreä, punertava tukka harjantapainen. Jo luonnosta leveä suu oli venynyt mahdottomaksi alituisesta tupakan pureksimisesta, jota hän nytkin koko ajan piti suussaan. Kädet olivat suuret ja ahvettuneet, kynnet likaiset ja koko puku kulunut ja tahrainen.

Tutkittuaan Tuomoa joka taholta, rupesi hän käskeväällä äänellä kyselemään hänen kotiperäänsä ja työtään.

Huutokauppa alkoi ja S:t Clairen palvelijat joutuivat toinen sinne, toinen tänne.

Orjahuutokauppa.

Tuomon päätä pyörörytti ja korvissa suhisi omituisesti, kun hänen vuoronsa tuli nousta telineille. Hän kuuli kuin kaukaa huutokaupan toimittajan kimakan äänen, kun tämä luetteli hänen ominaisuuksiaan ja sitten yleisön tarjoukset. Hetken päästä putosi vasara. Tuomo oli myyty ja saanut isännäkseen juuri sen miehen, joka ensi hetkestä oli hänestä tuntunut niin vastenmieliseltä.

Legree oli hänen nimensä ja ammatiltaan hän oli pumpuliviljelyksien omistaja. Hän kokosi nyt kiireesti omaisuutensa, Tuomon ja pari muuta hankkimaansa neekeriä, pani heidät rautoihin ja vei erääseen "Merirosvo"-nimiseen laivaan. Niin pian kun se oli lähtenyt rannasta, lähestyi hän tavaraansa tuiman näköisenä ja rupesi sitä tähystelemään. Viimein hän seisautui Tuomon eteen, joka huutokauppaa varten oli puettu parhaisiin vaatteisiinsa ja tiuskasi:

"Nouse ylös."

Tuomo totteli.

"Ota tuo kaulaliina päältäsi."

Koska tämä oli milt'ei mahdotonta Tuomolle, jonka kädet olivat raudoissa, tempasi Legree sen itse hänen kaulastaan ja pisti taskuunsa.

Sitte hän avasi Tuomon kapsäkin, otti sieltä kuluneet housut ja repaleisen takin, joita Tuomo entisessä kodissaan oli käyttänyt tallissa, ja sanoi päästäen kahleet Tuomon käsistä:

"Kas tässä, pukeudu näihin!"

Kun tämä oli tehty, määräsi hän Tuomon riisumaan kiillotetut saappaat jaloistaan ja viskasi hänelle niiden sijaan raskaat, karkeat kengät.

Vaatteita muuttaessaan oli Tuomo muistanut ottaa rakkaan raamattunsa juhlatakkinsa taskusta. Ja hyvä se olikin, sillä Legree rupesi heti sen taskuja kääntelemään. Hän löysi sieltä silkkisen niestimen, jonka korjasi, ja Tuomon virsikirjan. Se oli jäänyt kiireessä.

Legree selaili sitä vähän aikaa ja sanoi sitten:

"Vai jumalinen! Kuulutko kirkkoon?"

"Kuulun", vastasi Tuomo vakavasti.

"Mutta kas, sellaiset ajatukset minä pian sinusta kiskon. En siedä rukoilevia, laulavia ja rähiseviä neekerejä. Pane se mieleesi", kirkasi hän ja polki jalkaansa kuin mieletön; "tästälähin olen minä sinun kirkkosi."

Tuomo ei vastannut sanaakaan, mutta hänen mieleensä johtui eräs lause, jota oli kuullut pikku Evan usein lukevan: "Älä pelkää, sillä minä olen sinun lunastanut, minä olen sinun nimeltäs kutsunut, sinä olet minun."

Tällaisista lauseista ei Legree tiennyt mitään, hän otti Tuomon vaatteet ja meni niitä laivaväestölle kaupitsemaan; lopuksi hän myöskin myi kapsäkin.

Sitten hän ilmoitti Tuomolle vapauttaneensa hänet liikanaisista tavaroista ja kehoitti häntä säästämään nykyistä pukuansa, sillä ei hän vuoteen saisi toivoakkaan uutta.

"Ja kuulkaa", hän puhui yhteisesti koko orjaparvelleen puristaen suurta, raskasta nyrkkiään, joka enemmän muistutti sepän moukaria kuin ihmisen kättä. "Katsokaa tätä nyrkkiä, nostakaa sitä, koettakaa näitä nikamia. Minä sanon teille, että se on käynyt kovaksi neekeriä kurittaessa. En ole vielä koskaan tavannut orjaa, jota en olisi heti ensi lyönnillä saanut maahan", sanoi hän, ja heilutti nyrkkiään niin lähellä Tuomon kasvoja, että tämä väkisinkin räpäytti silmiään ja taivutti päätään taaksepäin.

”Eikä minulla ole tuollaista työnvalvojaa kuin muilla. Itse minä pidän orjiani silmällä ja se vasta onkin peräänkatsomista. Jokaisen täytyy seisoa varpaillaan ja totella silmänräpäyksessä. Painakaa se mieleenne.”

Naiset huokasivat syvään ja koko orjajoukko näytti huolestuneelta ja alakuloiselta, mutta Legree pyöräytti kantapäitään ja meni ruokasaliin saadakseen lasin konjakkia.

”Näin minä alussa aina kohtelen orjiani”, sanoi hän eräälle herrasmiehelle, joka oli seisonut läheisyydessä ja kuullut hänen puheensa. ”Se kuuluu minun kasvatusohjelmaani.”

”Vai niin”, vastasi vieras ja katseli Legreetä kuin ulkomaan eläintä.

”Niin, luottakaa siihen, en minä ole mikään maitosormi, jota nenästä vedetään. Katsokaa kämmentäni, se on käynyt kivikovaksi neekeriä kurittaessa. Koettakaa.”

Vieras kosketti sitä sormiensa päillä ja lausui:

”Tosiaan, se on kova. Arvaan että sydämmenne tässä kuritustyössä on käynyt yhtä kovaksi.”

”Se on kyllä luultavaa”, kohotti Legree. ”En kuulu herkkäsydämmisiin löperöihin, ei neekerit minua peijaa, ei valituksillaan, ei imarruksillaan.”

”Kuinka kauvan teidän orjanne kestävät?”

”Se riippuu heidän ruumiinrakennuksestaan”, selitti Legree. ”Väkevämmät kestävät kuusi ja seitsemän vuotta, heikommät pari kolme. Minä en huoli heitä säästää. Kulukoot! kyllä minä ostan uusia. Se käy kaikkein halvemmaksi ajan pitkään. Ensi aikoina oli minullakin tapana heitä hemmotella, antaa rohtoja ja peitteitä heidän sairaina ollessansa ja pitää heitä siistissä vaatteissa. Mutta ei se kannattanut. Siitä oli vaan kulunkia ja vaivaa. Nyt annan heidän raataa niin kauvan, kun pysyvät pystyssä, huolimatta siitä, ovatko terveitä vai sairaita. Se on kaikkein mukavinta.”

Silla aikaa kun Legree toi esiin ”viisaita kokemuksiaan”, kiiti laiva koko ajan eteenpäin virtaista Red River jokea pitkin. Sen vesi oli sameata ja punertavaa, sen rannat yksitoikkoiset ja jyrkät. Ei ollut mitään vaihtelua, ei yhtäkään näköalaa, joka olisi viehättänyt silmää. Luonto näytti yhtä kolkolta ja toivottomalta kuin neekerien kasvot. Viimein laiva pysähtyi erään pikkukaupungin luona ja Legree omineen astui maalle.

XI.

Väsynein askelin jatkoi Tuomo ja hänen kumppaninsa matkaa Legreen tilalle. Heidän edellensä ajoi Legree itse naisorjien kanssa kuormavaunuissa ja katsahti tuon tuostakin taaksensa.

Tie, joka välistä kulki synkkien havumetsien läpi, välistä taas malkasiltoja pitkin rämeikköjen yli, oli epätasainen ja raivaamaton. Tuuli humisi puiden latvoissa ja rämeikössä kasvavien pensaiden välissä luikerteli iljettäviä käärmeitä.

Tämä tie olisi jo tuntunut kolkolta sellaisellekin matkamiehelle, joka mukavilla ajopeleillä ja hyvällä hevosella rientää toivottua päämäärää kohti. Tuhat kertaa synkempi se oli näistä orjaraukoista, jotka askel askeleelta joutuivat yhä kauvemmaksi kaikesta, mikä on rakkainta ihmissydämmelle.

Legree yksin ajoi tyytyväisenä eteenpäin ottaen silloin tällöin naukun konjakkipullostaan.

”Kuulkaa”, sanoi hän nähdessään orjien alakuloiset kasvot, ”laulakaa pojat nyt heti.”

Miehet katselivat toisiaan. Mutta sana ”*heti*” uudistettiin ja tällä kertaa sitä seurasi piiskan läimäys.

Tuomo rupesi laulamaan erästä hengellistä laulua, mutta ennenkuin hän vielä oli ehtinyt ensi värsyäkään, kiljahti Legree: ”Herkeä jo, senkin kunnoton! Luuletko, että minä viitsin kuulla tuollaista rääkymistä. Laulakaa jotakin hilpeätä, pojat, ja juuri heti.”

Eräs miehistä alotti nyt tavallista neekerilaulua, ilman ajatusta ja sisältöä. Sen loppusäikeeseen yhtyivät kaikki luikaten ja huutaen tyydyttääkseen Legreen vaatimuksia. Mutta iloa siinä vaan ei ollut ja tuskinpa mitkään hätähuudot olisivat voineet sisältää suurempaa tuskaa kuin nämät hurjat säveleet.

Vähitellen rupesivat Legreen tilukset näkymään. Kartano oli ennen ollut varakkaan ja sivistyneen omistajan hallussa, joka kaikin tavoin oli kaunistellut paikkaa. Mutta kun se hänen kuoltuaan joutui Legreen käsiin, oli tämä viisi välittänyt sen kauneudesta. Pääasia oli saada suurinta hyötyä ja kaikki edellisen omistajan tekemät parannukset ja kaunistukset rappeutuivat hoidon puutteessa.

Muinoin rehoittava puutarha oli rikkaruohojen peittämä, käytävät ummessa ja tasainen pihanurmikko poljettu ja paalutettu hevosten kiinnipanoa varten. Pitkin pihaa nähtiin särkyneitä saviastioita, oljenkorsia ja muuta romua.

Päärakennus kertoi kyllä entisistä suuruuden ajoista, mutta nyt se oli mitä surkeimmassa kunnossa, ikkunat rikki tahi laudanpalasilla paikatus, koristukset ränstyneet, patsaat puoleksi lahonneet.

Vaunun pyörien ritinä herätti neljä vihaista koiraa, jotka töytäsivät tulijoita vastaan ja olivat vähällä iskeä hampaansa Tuomoon ja hänen tovereihinsa, vaikka esiinjuoksevat palvelijat sitä tarmonsaa takaa estivät.

”Tässä näette, mikä teitä odottaa”, selitti Legree silitellen koiriaan. ”Näitä koiria on yksinomaan kasvatettu karanneiden orjien vainoomista ja kiinniottamista varten. Yhtä mielellään ne söisivät jonkun teistä kuin tavallisen illallisensa. Olkaa

siis varoillanne.”

”Mitä muuten kuuluu, Sambo”, sanoi hän sitten kääntyen erään repaleisen miehen puoleen, joka hääräsi vaunujen ympärillä ja koetti kaikin tavoin herättää isäntänsä huomiota.

”Kaikki on varsin mainiosti, hyvä herra.”

”Oletko muistanut toimittaa kaikki, mitä minä käsinkin”, kysyi hän sitten toiselta neekeriltä, nimeltä Quimbo.

”Siihen voitte luottaa”, vastasi Quimbo.

Nämät orjat olivat Legreen ensimmäiset työmiehet. Hän oli harjoitellut heitä julmuuteen ja raakuuteen samalla tavalla kuin verikoiriaan. Ja nyt he nauttivat siihen määrin hänen luottamustaan, että saivat hänen poissa ollessaan olla työnjohtajina. Silloin he aina osottivat mitä hirmuisinta julmuutta muita kohtaan, sillä sellainen kun on herra, sellainen on palvelijakin.

”Katsos tuossa, Sambo”, komensi Legree, ”saata nämä miehet työväenasumukseen!”

Nämät muodostivat pitkän rivin vajoja, eivätkä edes ansainneet ihmisasunnon nimeä. Tuomo kävi alakuloiseksi nähdessään ne jo vaan ulkoapäin. Hän oli kuitenkin toivonut omaa pientä suojaa, vaikkapa kuinkakin yksinkertaista, missä olisi saanut viettää joutohetkensä hiljaisuudessa ja lukea raamattua. Hän pilkisti erääseen vajaan; siellä ei ollut yhtäkään huonekalua, tyhjät seinät vaan ja vähän pahnvoja lattialla. Totta puhuen ei se ollutkaan lattia, vaan paljas maa, jonka orjien jalat olivat kovaksi astuneet. ”Mikä näistä hökkelleistä tulee minun omakseni”, kysyi Tuomo.

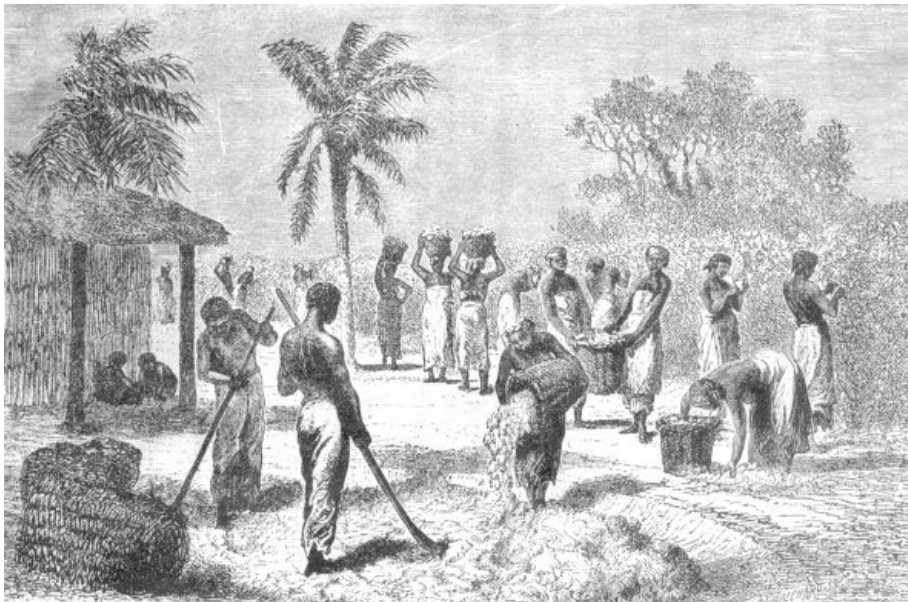
”En tosiaankaan tiedä”, vastasi Sambo, ”täällä on jo yllin kyllin väkeä joka paikassa. Menkää tuonne”, sanoi hän viimein osottaen erästä vajaa.

Myöhään illalla palasivat hökkelien väsyneet ja repaleiset asukkaat suurissa parvissa. He olivat äreät ja kärtyiset, eivätkä katselleet uutta tulokasta suopein silmin. Ei kuulunut yhtäkään tervehdystä tai iloista sanaa. Käheät, karkeat äänet vaan toruivat käsimyllyjen ympärillä, joilla heidän tuli jauhaa maissia leipoakseen illalliseksi maissikakkuja. Päivänkoitosta asti he olivat olleet työssä, Sambo ja Quimbo piiskoineen kiintereillä, sillä nyt oli juuri kiirein aika. He olivat paahtavassa kuumuudessa poimineet pumpulia pensaista ja nyt piti vielä, jos halusi syödä, valmistaa maissileipää ja sitten vasta pääsi lepäämään.

Myllyjä oli vähä, jauhajia paljo, ja siksi syntyi hirmuinen ottelu ja kiista niiden ympärillä. Heikommat neekerit ja naiset työnnettiin pois ja saivat odottaa vuoroansa puoliyöhön.

Tuomo oli väsynyt pitkästä kävelystä ja muutenkin näännyksissä, sillä hän oli koko päivän ollut ruoatta.

”Tuossa saat”, sanoi Quimbo ja viskasi hänelle pussin, joka sisälsi hiukan maissia. ”Hanki nyt itsellesi ruokaa, mutta ole säästäväinen, enempää ei anneta tällä viikolla.”

Orjat puuvillan korjuussa.

Tuomon oli myöhäseen odottaminen, ennenkuin pääsi jauhamaan, ja sitten häntä liikutti kahden vanhan vaimon väsymys niin, että ensin jauhoi heille, ennenkuin rupesi omia kakkujaan valmistamaan. Tällainen pieni avuliaisuus oli jotakin vallan uutta tässä piirissä, jossa itsekkäisyys ja oma etu oli kunkin määrääjänä. Sillä kun ihmisiä kohdellaan, kuin järjettömiä olentoja, vajoavat he myöskin elukoitten kannalle.

Vaimot hämmästyivät. Heidän karkeat muotonsa lieventyivät ja he rupesivat nyt vuorostansa kypsentämään Tuomon kakkuja.

Sillä välin otti Tuomo raamattunsa taskustaan, sillä hän oli lohdutuksen tarpeessa.

”Mikä se on”, kysyi toinen naisista.

”Se on raamattu”, vastasi Tuomo.

”Vai on. Enpä ole sellaista nähnyt, sittenkuin olin Kentuckyssä. Siellä emäntäni minulle välistä luki, mutta ei täällä kuulla kuin ruoskanlyöntejä ja kirouksia.”

Toinen naisista rupesi nyt utelemaan, mikä raamattu oikeastaan oli, sillä sellaisesta hän ei ollut kuullut puhuttavankaan. Kun hän näki Tuomon sitä lukevan, pyysi hän myöskin saada kuulla sieltä jotain.

Tuomo luki: ”Tulkaat minun tyköni kaikki te, jotka työtä teette ja olette raskautetut, ja minä tahdon virvoittaa teitä.”

”Kauniita sanoja nuo”, arveli nainen. ”Kuka niitä sellaisia puhuu?”

”Herra Jesus”, vastasi Tuomo.

”Jos vaan tietäisin, missä hän on, niin menisin häntä etsimään... Virvoituksen tarpeessa tosiaankin olen, mutta tuntuu siltä, kuin ei sitä olisikaan minua varten. Ruumiini on aivan rikki runneltu, minä värisen ja vapisen päivät umpeen, sillä Sambo toruu alinomaa. Ja vasta puoliyön aikana minä saan illalliseni valmiiksi ja pääsen levolle. Tuskin olen sitten ummistanut silmäni, ennenkuin torvea jo puhalletaan ja taas on nouseminen. Kaikesta tästä kertoisin sille herralle, jos hänet vaan löytäisin.”

- ”Hän on täällä, hän on joka paikassa”, sanoi Tuomo.

- ”Älkää uskotelko minulle sellaista. Kyllä minä sen paremmin tiedän. Täällä häntä ei ole ja nyt minä menen nukkumaan”...

Naiset vetäysivät koppiinsa ja Tuomo yksin jäi sammuvan tulen ääreen istumaan. Kuu kumotti öisellä taivaalla ja katseli tyyneesti tätä sorron ja surkeuden näyttämöpaikkaa.

Kauvan aikaa istui Tuomo kädet ristissä, raamattu polvellaan. Hänen päässään risteilivät kummat ja oudot ajatukset. Hän muisteli pettyneitä toiveitaan ja näki edessänsä elämän täynnä surua ja kurjuutta. Hänen tavallinen tyyneytensä ja luottamuksensa oli poissa ja pimeä yö vallitsi hänen sielussaan. Hän nousi ylös toivotonna ja astui horjuvin askelin siihen vajaan, jonka Sambo oli häntä varten määrännyt.

Lattia oli jo milt’ei täynnä nukkuvia, väsyneitä ihmisraukkoja. Tuomo kääriytyi vanhaan risaiseen peittoon - muita sänkyvaatteita ei ollut - oikasi jäseniään ja nukkui.

Unissaan hän kuuli suloisen äänen. Hän oli istuvinaan Evan kanssa turvepenkillä ja pienokainen luki hänelle: ”Jos sinä vesissä käyt, niin minä olen tykönäs, ett’ei virrat sinua upota. Ja jos sinä tulessa käyt, et sinä pala ja liekin ei pidä sinua sytyttämän.” Sanat sulivat viimein taivaalliseen soittoon. Lapsi katseli häntä kauniilla silmillään lempeästi ja niistä lähtevä valo ja lämpö meni suoraapäätä sydämeen.

XII.

Tuomo oppi muutamassa päivässä tuntemaan olot uudessa paikassaan. Hän näki suuria epäkohtia ja ääretöntä viheliäisyyttä, mutta toivoi kuitenkin ahkeran työnsä ja väsymättömyytensä kautta voittavansa pahimmat vaikeudet. Ja kentiesi hän tulevaisuudessa vielä pääsisi pois tästä paikasta. Legree havaitsi Tuomon kykenevyyden. Hän piti Tuomoa erinomaisena työmiehenä, mutta tunsikin koko ajan syvää vastenmielisyyttä häntä kohtaan.

Hän huomasi, että Tuomo tarkasteli hänen töitään ja paheksi niitä, Vaikk’ei Legree sitä milloinkaan kuullut hänen huuliltaan, tunsikin hän sen kuitenkin vaistomaisesti. Tuomo osotti myöskin hellyyttä ja sääliä kärsiville tovereilleen, mikä ei ensinkään ollut Legreen mieliksi.

Hän oli aikonut Tuomosta jonkinmoista voutia, jolle voisi uskoa työnjohdon ja kaikki asiansa poissa ollessaan, mutta tähän tarvittiin Legreen käsitteiden mukaan ennen kaikkia kovasydämmisyyttä. Hän päätti sentähden viipymättä totuttaa Tuomoa kovuuteen. Siihen tarjoutuikin Legreen mielestä pian erinomainen tilaisuus.

Eräänä päivänä tuli Tuomo puuvillakentällä seisomaan erään vanhanpuoleisen naisen läheisyydessä, joka nähtävästi oli hyvin kipeä. Hän vapisi ja horjahteli ja pysyi tuskin pystyssä. Hänen huulensa värähtelivät ja Tuomo kuuli hänen hiljaa rukoilevan.

Päästyään aivan hänen lähellensä otti Tuomo pari kourallista puuvillaa, säkistään ja tyhjensi vaimon säkkiin.

”Oi, älkää tehkö noin”, sanoi vaimo, ”teillä on vaan siitä harmia.”

Samassa tuli Sambo. Hän näkyi erityisesti vihaavan tätä naista ja sanoi ruoskaansa heilutellen: ”Mitä tyhmyyksiä sinä täällä taas teet, Lucy?” Ja antaaksensa kysymyksellensä enemmän pontta, potkasi hän vaimoa ja sivalsi Tuomon kasvoja piiskallaan.

Tuomo jatkoi äänetönnä työtään, mutta nainen, joka jo ennestään oli heikko, pyörtyi.

”Kylläpä minä näytän, että saan hänet jälleen virkoamaan” irvisti Sambo. ”Annan hänelle sellaista, joka on kamferttiä parempaa.” Ja etsittyään nuppineulan takkinsa hihasta, pisti hän sen nuppia myöten naisen käsivarteen. Lucy porahti pahasti ja kohottausi puoleksi seisoalleen.

”Nouse ylös, senkin elukka, muuten saat kokea vielä muita temppujani!”

Nainen teki ankaran ponnistuksen ja rupesi nyppimään puuvillaa kuumeentapaisella vauhdilla.

”Varo vaan, että jatkat samaa tapaa, muuten illalla soisit olevasi kuollut.”

”Voi, sitäpä jo soisin.” Ja hetken päästä kuuli Tuomo hänen huokailevan: ”Herra, kuinka kauvan, mikset jo auta?”

Taas tuli Tuomo hänen luokseen ja kaasi koko puuvillavarastonsa hänen säkkiinsä.

”Ette saa tehdä noin. Ette tiedä, kuinka ankarasti he sitten kohtelevat teitä.”

”Kohdelkoot! Mutta minä sen kuitenkin kestan paremmin kuin te.”

Aurinko oli jo aikoja sitten laskenut ja hämärä peittänyt kentän, ennenkuin tämä väsynyt joukko pääsi kotiapäin astumaan. Kukin kantoi päivän puuvillasatoaan korissa päänsä päällä.

Ensin oli mentävä siihen rakennukseen, missä pumpulit punnittiin ja säilytettiin. Legree seisoj ovella odottamassa ja keskusteli Sambon ja Quimbon kanssa.

”Tuosta Tuomosta on meillä vielä paljon harmia, ellei häntä vaan tarkoin pidetä silmällä. Jonakuna päivänä hän yllyttää orjiamme karkaamaan, saattepa nähdä”, kertoi Sambo.

”Kas vaan sitä kirottua koiraa. Paras on, että hän saa tehdä tuttavuutta ruoskan kanssa, vai mitä arvelette pojat.”

Sambo ja Quimbo irvistivät ilosta.

”Ja sitten on tuo Lucy oikea heittiö”, jatkoi Sambo. ”Tänäänkin hän vaan laiskotteli ja Tuomo täytti hänen säkkiänsä.”

”Vai täytti? Sitten hän myöskin saa huvikseen piiskata tuota naista. Se on juuri sovelias ensi harjoitus.”

Vähitellen tuli toinen toisensa perästä puuvillasatoineen peljäten ja vavisten, sillä kukin tiesi jo edeltäpäin, mikä häntä oli odottamassa, ellei kori ollut täysipainoinen. Legree punnitsi itse ja merkitsi sitten tuloksen mustalle seinätaululle, missä entisestään jokaisen nimi oli kirjoitettu.

Tuomon kori punnittiin ja hyväksyttiin, mutta hän katseli levottomasti, kuinka auttamansa naisparan kävisi. Joka askeleella horjahdellen astui Lucy esiin ja laski korinsa vaa’alle.

Se täytti kyllä painon, mutta Legree ei ollut sitä huomaavanaankaan, vaan huusi: ”Mitä tämä on, sinä laiska elukka? Taas liika vähän. Jää heti tänne, niin annan sinun maistaa ruoskaa!”

Vaimo päästi epätoivon huokauksen ja istuutui penkille.

”Ja nyt, Tuomo, tule sinä tänne! Sinä tiedät, ett’ en ostanut sinua tavallista työtä varten. Aion kasvattaa sinut voudiksi ja tänä iltana voit juuri harjaantua uuteen toimeesi. Ota tämä nainen ja ruoski häntä!”

”Pyydän anteeksi”, vastasi Tuomo, ”mutta toivon pääseväni tällaisesta toimesta. Olen siihen peräti kykenemätön.”

”Kyllä siihen vielä opit. Paljon muutakin aijon sinulle opettaa, ennenkuin tästä eroa tehdään.” Ja näin sanoen otti Legree nahkapamppunsa ja rupesi sillä huitomaan Tuomon kasvoja.

”Kas niin”, sanoi hän, kun herkesi hetkeksi lepäämään, ”sanotko vielä, ett’ et osaa.”

”Sanon”, vastasi Tuomo pyhkien verta, joka tipahteli hänen kasvoiltaan. ”Minä olen altis tekemään työtä yötä ja päivää viimeiseen hengenvetooni asti, mutta tätä en tee, en koskaan; pidän sen vääryytenä.”

Tuomon hiljainen ja häveliäs käytös oli saanut Legreen luulemaan häntä pelkuriksi, jonka helposti voisi taivuttaa.

Kun Tuomo lausui nämä viimeiset sanansa, hämmästyivät kaikki ja vaimo parka pani kätensä ristiin huoaten: ”Hyvä Jumala!”

Oli ikäänkuin jokainen olisi valmistaunut lähestyvää myrskyä kestääkseen.

Legree joutui ensi alussa aivan hämilleen kuullessaan Tuomon vastauksen. Mutta kun hän tästä pääsi toipumaan, kiljasi hän: ”Mitä, senkin musta elukka? Uskallatko minulle ilmoittaa, mikä on oikein, mikä väärin? Mitä sellaiset koirat, kuin sinä olet, tietävät oikeudesta ja vääryydestä? Miksi itseäsi luuletkaan? Ehkä uskottelet olevasi oikea herrasmies”...

”Sinä siis pidät vääryytenä ruoskia tuota naista. Hä?”

”Niin pidän”, vastasi Tuomo hiljaisesti, mutta varmaan. ”Naisparka on heikko ja kipeä. Olisi suurin julmuus ruveta häntä ruoskimaan. Jos tahdotte minut tappaa, niin tehkää se, mutta minä en vaan nosta kättäni ketäkään vastaan täällä. Ennemmin kuolen.”

Legree vapisi kiukusta, hänen vihertävät silmänsä mulkoilivat julmasti ja parranhapsetkin näyttivät käyristyvän.

”Vai sinä roisto, joka muka olet jumalinen, etkö tiedä, että raamattu sanoo: Te palvelijat, olkaat herroillenne alamaiset? Enkö minä ole herrasi, etkö sinä ole minun sekä sielun että ruumiin puolesta?” huusi hän ja potkasi Tuomoa raskaalla kengällään.

Veripisarat ja kyyneleet valuivat Tuomon kasvoilta, mutta hän ojensi ruumistaan ja sanoi: ”Ei, herra, sieluni ei ole teidän, sitä ette ole ostanut ettekä voi vahingoittaa.”

”Vai en voi”, irvisti Legree. ”Saadaan nähdä. Sambo ja Quimbo, ottakaa tämä mies huostaanne ja löylyttäkää niin, että se vielä tuntuu kuukauden päästä!”

Oli puoliyön aika. Tuomo makasi verisenä ja rikkirunneltuna eräessä tehdasrakennuksen sopukassa, jonne oli heitetty rikkinäisiä koneita ja vioittunutta pumpulia. Yö oli lämmin ja kostea ja lukemattomat hyttysparvet lisäsivät Tuomon vaivoja. Mutta ennen kaikkia hän tunsu polttavaa janoa.

”Laupias Jumala, armahda minua ja auta minut kestäämään”, rukoili Tuomo.

Samassa kuului askeleita ja eräs henkilö lyhty kädessä astui huoneeseen.

”Kuka siellä? Jumalan nimessä, antakaa minulle vähän vettä.”

Tulija oli Legreen emännöitsijä Cassy. Hän oli aikoinaan saanut huolellisen kasvatuksen ja kokenut parempia päiviä, mutta nyt vanhemmiten joutunut Legreen kynsiin, jonka raakuus ja julmuus oli tehnyt hänen elämänsä sietämättömäksi.

Hän laski alas lyhtynsä ja kaadettuaan tuomastaan pullosta vettä lasiin, nosti hän Tuomon päätä ja antoi hänen juoda.

Ahmien Tuomo tyhjensi lasin toisensa perästä.

”Juokaa niin kauvan, kuin suinkin janottaa. En ole ensi kertaa viemässä vettä sellaisille raukoille, kuin te nyt olette.”

Sitten hän vielä pani kylmiä vesikääreitä hänen haavojensa päälle ja puuvillapakan hänen päänsä aluseksi.

Tuomo kiitti ja vaimo istuutui lattialle hänen viereensä. Hänen kasvonsa olivat kauniit ja jalosti muodostuneet, mutta kärsimykset ja nöyrytykset olivat tehneet ne synkän ja katkeran näköisiksi.

”Te olette rohkea”, sanoi hän hetkisen äänetönnä tuijotettuaan ”Teillä on myöskin oikeus puolellanne, mutta kuitenkin on vastustaminen aivan turha. Te olette joutuneet paholaisen kouriin ja hän on teitä väkevämpi, teidän on antauminen.”

Tuomo vavahti. Tuo ajatus oli jo monta kertaa kiusannut häntä tänä tuskan yönä, ja nyt se lausuttiin kehoituksena.

Sydämensä pohjasta hän huokasi: ”Herra Jumala!”

”Ei rukoilemisesta apua ole”, sanoi nainen synkästi. ”En luule Jumalaa olevankaan. Antaukaa, muuten on ruoskitseminen jälleen alkava huomenna! Olkaa varma siitä! Menkää virran mukana ja tehkää kuin muutkin!”

”En, hyvä neiti. Minä olen kadottanut kaikki tässä maailmassa, vaimoni, lapseni ja hyvän isäntäni, joka lupasi minulle vapauden. En tahdo päälle päätteeksi kadottaa taivasta.”

Kun he olivat kauvan aikaa keskustelleet, pyysi Tuomo, että Cassy etsisi hänen raamattunsa ja lukisi vähäsen.

Sanat näkyivät tekevän syvän vaikutuksen lukijaan, sillä hänen äänensä oli tukahtua liikutuksesta, ja kun hän tuli tuohon paikkaan: ”Isä, anna heille anteeksi, sillä eivät he tiedä, mitä tekevät”, peitti hän kasvonsa pitkiin kiharoihinsa ja puhkesi raivoisaan itkuun.

Myöskin Tuomo itki ja huokasi: ”Voi, jospa voisimme käyttäytyä näin. Rakas Jesus, auta meitä!”

Ja Tuomon rukoukset tulivat kuulluiksi.

Hän sai keskellä vaivojaan rauhaa ja tunsu Vapahtajansa läsnäoloa. Loppuosa tätä maallista vaellusta tuntui niin mitättömän lyhyeltä verrattuna iäiseen iloon.

Kuten Cassy oli ennustanut, ei suinkaan räökkäykset ja ruoskitsemiset vielä päättyneet, sillä Legree kuohui vihaa. Hän oli tähän asti saanut jokaisen neekerin taipumaan, kuten hän itse kerskasi, ja Tuomo oli myöskin ruoskittava kuuliaisuuteen tahi kuoleva.

Mutta tästälähin oli kuin lyönnit vaan olisivat kohdanneet hänen ulkonaista ihmistään. Sydämessä ne eivät tuntuneet.

Kun Sambo ja Quimbo täyttäen vimmatun isäntänsä käskyä hakkasivat häntä kuin mielettömät, näki Tuomo edessään orjantappurakruunuisen olennon, joka katseli häntä lempeästi ja säälivästi ja vuodatti hänen sydämeensä kestävyyttä ja kärsivällisyyttä.

Kun hänen kiduttajansa viimeinkin taukosivat, avasi Tuomo silmänsä ja sanoi: ”Voi teitä raukkoja, minä annan teille sydämestäni anteeksi.” Sitten hän kävi tainnoksiin.

XIII.

Seuraavana päivänä nähtiin keveät ajopelit pysähtyvän kartanon ulkopuolelle. Eräs nuori mies astui alas ja rupesi kysymään paikan isäntää.

Tämä mies oli Shelbyn poika, nuori Yrjö herra, joka vuosien kuluessa oli varttunut ko’okkaaksi nuorukaiseksi ja hoiti koko kotikartanoa isänsä kuoltua.

Mutta mistä hän oli tiennyt tulla Legreen tilukselle?

Heti S:t Clairen kuoleman jälkeen, kun Ofelia neiti huomasi, ett'eivät perilliset välittäneet Tuomon vapauttamisesta, oli hän kirjoittanut Shelbylle ja kertonut tälle hänen entisen palvelijansa kohtalosta. Hän lähetti myöskin sen lakimiehen osotteen, joka oli ollut kuolinpesää suorittamassa.

Näiden tietojen avulla oli Yrjö vihdoinkin viimeinkin saanut selkoa vanhan ystävänsä olopaikasta ja tuli häntä nyt lunastamaan. Palvelijat neuvoivat häntä astumaan sisään, missä Legree happamen näköisenä otti vierastaan vastaan.

"Minulle on kerrottu", alkoi nuorukainen, "että te New Orleansissa olette ostanut Tuomo-nimisen orjan. Hän on ennen palvellut isäni luona, ja nyt tulin tänne kysymään, ettekö tahtoisi myydä häntä."

Legreen kasvot synkistyivät ja hän vastasi kiukkusesti: "Kyllä minä olen ostanut sellaisen heittiön, mutta se oli kiroton huono kauppa. Ei hänestä ole ollut muuta kuin vahinkoa ja harmia. Ei ole ottanut taipuakseen, vaikka on saanut selkäänsä enemmän kuin kukaan muu. Kai hän tällä hetkellä jo tekee loppua."

"Missä hän on", kysyi Yrjö kiihkeästi. "Minä tahdon mennä hänen luoksensa." Hänen silmänsä säkenöivät ja poskensa paloivat.

"Hän on tuolla vajassa", ilmoitti eräs pieni neekeripoika, joka tiedonannostaan sai Legreeltä potkun.

Mutta Yrjö riensi neuvottuun paikkaan, missä Tuomo jo oli maannut toista päivää enimmäkseen tainnoksissa.

Hän ei kärsinyt enää, sillä jok'ikinen hermo oli tylsistynyt, mutta hän eli kuitenkin vielä, sillä henki ei niin helposti jätä rotevaa, vankkaa ruumista.

Moni onneton, jonka sydämissä Tuomo oli herättänyt iankaikkisen rakkauden kipinän, oli yön hiljaisuudessa käynyt hänen luonansa palkitakseen sitä ystävällisyyttä, jota Tuomo alati oli heille osottanut. Tosin ei heillä ollut muuta antaa, kuin lasi kylmää vettä tahi lohduttavia sanoja, mutta ne annettiin täydestä sydämestä.

Yrjö ei ollut uskoa silmiään astuessaan sisään.

"Onko se mahdollista", sanoi hän monta kertaa ja lankesi polvilleen.

"Voi, minun rakas Tuomoni! Herää! Sano vielä jotakin! Oma Yrjösi kutsuu sinua. Etkö tunne minua?"

"Yrjö", sanoi Tuomo ja avasi silmänsä.

Mutta katse oli sekava ja tajuton. Vähitellen näkyi kuitenkin muisti palajavan, katse kirkastui ja koko kasvot selkenivät. Hän pani karkeat kätensä ristiin sanoen:

"Jumalan kiitos! Tämä oli ainoa, joka vielä puuttui. Nyt kuolen tyytyväisenä, kun näen, että entinen isäntäväkeni minua vielä muistaa. Se lämmittää sydäntä."

"Sinä et saa kuolla, Tuomo! Kuuleppa, minä olen juuri tullut sinua ostamaan ja kotia viemään", sanoi Yrjö kiihkoisesti.

"Oi, hyvä herrani, se on myöhäistä... Jumala on minut kutsunut toiseen kotiin... Taivas on kuitenkin parempi, kuin Kentucky."

"Voi, rakas ystävä", vaikeroi Yrjö. "Sydämeni on särkyä nähdessäni sinut tässä kurjassa vajassa ja ajatellessani sinun kärsimyksiäsi."

"Älkää puhuko noin.... Minä olen kyllä ollut sääliittävä, mutta nyt on jo kaikki ohitse. Minä olen voittanut ... taivas on lähellä.... Voi, Yrjö herra, suurin onni on olla kristitty."

Yrjö istui kyöneleet silmissään syvästi liikutettuna.

Tuomo tarttui hänen käteensä ja jatkoi: "Älkää kertoko Chloelle, missä tilassa löysitte minut. Se koskisi häneen niin kipeästi.... Sanokaa vaan, että tapasitte minut iäisyyden portilla... Ja sanokaa, että Herra aina ihmeellisesti on auttanut minua.... Tervehtikää heitä kaikkia."

Puhuminen ja äkillinen ilo oli liiaksi rasittanut Tuomoa. Nyt seurasi silminnähtävä raukeumus, hengitys kulki vaivaloisesti ja kasvoissa näkyi tuo kummallinen leima, joka ilmaisee hengen muuttavan majaa.

"Kuka voi eroittaa meitä Kristuksen rakkaudesta", kuiskasi hän tuskin kuuluvasti ja nukkui iäiseen uneen.

Yrjö istui vielä kauvan aikaa ystävänsä ruumiin ääressä. Juhlalliset tunteet valtasivat hänet. Tämä vaja oli hänestä muuttunut pyhäksi sijaksi ja Tuomon viimeiset sanat soivat alituisesti hänen korvissaan.

Kun hän viimein nousi mennäksensä, äkkäsi hän Legreen takanansa. Tavallisissa oloissa olisi tämän miehen läheisyys pannut hänen verensä kuohahtamaan; nyt hillitsi kuolon läheisyys kiihkeät tunteet.

Hän osotti Tuomoa ja sanoi luoden terävän katseen hirmuvaltiaaseen:

"Te olette nyt ottanut häneltä kaikki, mitä suinkin voitte. Paljonko minun tulee maksaa hänen kuolleesta ruumiistaan, sillä minä tahdon haudata sen kunniallisesti?"

"Minulla ei ole tapana myyskennellä ruumiita", vastasi Legree ärtyisesti. "Minun puolestani voitte haudata hänet minne tahdotte."

Yrjö huusi muutamia neekerejä avukseen ja käski heidän kantaa Tuomon ruumiin vaunuihin sekä hankkia lapion.

Vähän matkan päästä Legreen tiluksesta oli hiekkakumpu. Sinne Yrjö hautasi ystävänsä puiden suojaan levittäen päällystakkinsa hänen ympärillensä kirstun asemasta.

Kun Legreen palvelijat, jotka olivat olleet hautaa kaivamassa, menivät kotiapäin saatuaan kukin hopearahan, laskeusi Yrjö polvilleen haudan ääreen ja lausui:

”Jumala, sinä olet minun todistajani, että minä tästä hetkestä teen, mitä voin vapauttaakseni maatani orjuuden kirouksesta.”

Yrjö piti sanansa. Kotia päästyään rupesi hän heti hankkimaan vapautuskirjeitä kaikille orjilleen. Ja eräänä päivänä, kun kaikki olivat kokoonkutsuttuina, tuli hän niitä heille jakelemaan.

Toiset huusivat ja itkivät ilosta, mutta toiset toivat vapautuskirjeensä takaisin selittäen, että heidän oli hyvä olla ja ett'eivät millään ehdolla tahtoneet jättää isäntäänsä.

”Rakkaat ystävät”, selitti Yrjö, ”ei teidän tarvitse minua jättää. Onhan kartanoa hoidettava, niinkuin ennenkin, ja me tarvitsemme saman määrän palvelijoita, kuin tähänkin asti. Mutta nyt te olette vapaita naisia ja miehiä, joiden kanssa tehdään sopimus. Tästälähin te saatte palkkaa työstänne eikä kukaan saa teitä myydä.”

Eräs vanha harmaapäa neekeri laskeusi nyt polvilleen ja sanoi: ”Kiittäkäämme Herraa!”

Samaten tekivät kaikki muut, ja harvoin on hartaampi kiitosrukous noussut taivasta kohti.

”Vieläkin yksi seikka”, sanoi Yrjö lopuksi:

”Muistattehan kaikki meidän rakkaan Tuomomme. Hänen haudallaan minä päätin, ett'en enää milloinkaan pitäisi orjaa, jotta ei yhdenkään tarvitsisi joutua kauvas pois kodistaan ja ja saada sellaista loppua. Kun iloitsette vapaudestanne, niin muistakaa, että teidän etupäässä on kiittäminen häntä siitä. Olkoon *Tuomo Sedän tupa*, jonka ohi usein kuljette, teille kehoituksena seuraamaan hänen jälkiänsä ja tulemaan yhtä rehellisiksi, uskollisiksi ja hurskaiksi kuin hän oli!”

[1] Dollari = 5 S:mka 35 p:ä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TUOMO SEDÄN TUPA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement

copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887.

Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.